

LUCEAFĂRUL

Serie nouă

Ianuarie 1942

Anul II.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

COMITETUL DE REDACȚIE:

VICTOR PAPILIAN, D. STĂNILOAE, OLIMPIU BOITOȘ, MIHAI BENIUC ȘI GRIGORE POPA

Colaboratorii revistei: Ion Agârbiceanu, Mircea Alexiu, Simion Anderco, Nicolae Balcă, A. P. Bănuț, Zevedei Barbu, V. Beneș, Lucian Blaga, Lucian Bologa, Alex. Ceușianu, Paul Constant, V. Copilu-Cheatră, Dimitrie Danciu, Al. Dima, Petru Drăghici, Ioan Fruma, Virgil Fulicea, Ion Gherghel, Gherghinescu Vania, Vasile Gionea, Victor Iancu, Șt. Manciulea, Grigorie T. Marcu, Aurel Marin, C. Munteanu, Teodor Murășanu, M. Nanu, Ionel Neamtzu, Al. Negură, Vasile Netea, Ionel Olteanu, Petre Pascu, Horia Petra-Petrescu, George A. Petre, Licu Pop, George Popa, Iulian Popa, O. F. Popa, I. Popescu-Sibiu, Marcel Romanescu, D. D. Roșca, M. Samarineanu, Constantin Sassu, I. V. Spiridon, Octav Șuluțiu, Horia Teculescu, Gabriel Țepelea.

Manuscrisele, cărțile și publicațiile periodice de recenzat se vor trimite pe adresa redacției.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Cine reține un număr din revistă, se consideră abonată și este rugată să trimită abonamentul prin mandat postal, pe adresa administrației.

*

Redacția și administrația: **Sibiu, Strada Oituz Nr. 4.**
(Ore de birou: zilnic dela 4—6 d. m.)

Abonamente: În țară, pentru particulari, anual Lei 400.—
pentru autorități și instituții „ 1200.—

În străinătate dublu.

Exemplarul Lei 40.—

Inscrisă în registrul de publicații periodice la Tribunalul Sibiu, Secția II-a, Nr. 1469/1941
Tipografia „Dacia Traiană”, S. A., Sibiu, Nr. 2089, 29 Dec. 1941. Secretar de redacție: Olimpiu Boitoș.

Când adormise burgul

de

Dimitrie Danciu

*Am mai rămas o clipă sub nevăzute flamuri,
S'ascult cum trece vântul/ cutezător spre lume ;
Mi-am aplecat urechea la șgomotul din ramuri —
Și-am auzit ecoul chemându-mă pe nume...*

*Am mai rămas o clipă să-mi caut vechii prieteni,
Ca să le-aduc salutul ne'mpărtășit, din urmă ;
Necunoscute glasuri s'au furișat prin ceteni,
Să-mi spună că-i plecată departe alba turmă.*

*Și apele din munte cu tânguioase șoapte,
Se mai preling spre pacea albastrelor limanuri.
In toamna fumurie și grea precum o noapte,
Se lasă peste inimi neostoite-aleanuri.*

*Am mai rămas o clipă, când adormise burgul,
Să-mi povestească vântul și fluerul de soc :
De țara, peste care s'a coborît amurgul,
De neamul meu, săracul, bătut de nenoroc.*

22. OCT. 2019

Sören și marele său cutremur¹⁾

de
Lucian Blaga

În istoria religiilor întâlnim adesea unele stări de credință de intensitate derutantă a stărilor mistice, fără de a fi și fără de a vrea să fie stări mistice propriu zise. Vrem să poposim o clipă în preajma unui asemenea fenomen religios. Ne referim la așa numitul „cutremur de pământ” prin care a trecut sufletul lui Sören Kierkegaard, acest steag slăbit al ideii creștine. Exemplul e de un deosebit interes, din mai multe puncte de vedere. Mai întâi cazul ilustrează la perfecție procesul de transformare fulgerătoare, despre care ținem să vorbim, a sufletului și spiritului. Prin felul și intensitatea sa procesul amintește de aproape extazele mistice, deși el se produce în afară de orice misticism, pe un plan sufletesc care nu poate să fie decât acela al „credinței”. Al doilea, cazul dovedește isbitor în ce măsură viața religioasă de tipul „credinței” ca atare, întemeiată pe o așa zisă „revelație divină”, este și ea strâns legată de coordonatele stilistice ale unui ins, ale unei epoci, ale unor seminții de oameni: Sören Kierkegaard reprezintă prin religiozitatea sa, ca nimeni altul, un fenomen ce a fost cu puțință numai și numai în pervazul protestantismului de factură nordică. În orice altă parte împrejurările ar fi anulat apariția. Înclinări temperamentale înăscute, dar și un anume fel de educație, au pregătit în chip neîndoelnic terenul pentru ceea ce avea să se întâmple.

Biografia lui Sören Kierkegaard ne spun că, adolescent, el excela prin varii talente. Dialectica ar fi în deosebi tăria sa, de asemenea ironia necruțătoare, daruri pentru care tatăl său l-ar fi poreclit „furculița”. În adevăr „furculița” înșepătoare nu avea să se desmintă niciodată. Știm că la dorința tatălui său el se decide pentru studii teologice. „Se decide” e o vorbă, căci el era încă foarte nedecis. Crescut într-o religiozitate tragică, escatologică, sumbră, din partea tatălui său, care suferea de adevărate crize religioase, ca student, Sören se simțea atras spre toate domeniile imaginabile, dar prea puțin spre creștinismul teologic al facultăților protestante. Îl pasiona mai mult caleidoscopul intelectual al timpului, adică științele naturale, dialectica, filosofia romantică, dreptul, literatura, teatrul. În vederea unor originale planuri literare el se documentează, adunând material divers pentru psihologia criminalilor, răsfoind arhivele judecătoriilor; cu aceeași cazuistică patimă de copoi juridic el adulmecă în același timp și psihologia „marilor aventurieri ai non-religiei”: Don Juan, Faust, Ahasver. În aparență dominat de cele mai disperate preocupări, dar și de un foarte contradictoriu fel de a trăi, el ascundea, în dosul unei măști ironice și frivole, o permanentă mare suferință; suferința încă neclară de a nu fi găsit un adevăr al său, ideea pentru care ar fi fost în stare să trăiască și să moară. Și anii treceau, și bătrânețea secretă a tineretelor sale nu voia să cedeze; el se căuta și nu se găsea; și mult timp avea să mai treacă până când el va descoperi în sfârșit acel adevăr care să-l angajeze personal, să-i absoarbă existența, sau acel adevăr care să devină „existență” prin el. Cumplite întâmplări familiare și personale îl fac să dispereze și să se complacă în disperare. „Nici limba plină de sevă a Evului Mediu nu ar putea să exprime golul care stăpânește în mine”, mărturisește el. Creștinismul?

¹⁾ Capitol din cartea „Religie și spirit”, ce va apărea în curând.

Mai putea creștinismul să fie pentru el un refugiu, pentru el, sufletul cu toate porturile devastate? Pe vremea sa doctrina creștină fusese obiectul unei grave răstălmăciri; ea fusese făcută cu totul inofensivă, ca să zicem așa, prin filosofia hegeliană. Marele gânditor german asimilase, ce-i drept, terminologia dogmaticii creștine, dar a dat acesteia o întorsătură și semnificații, ce nu mai aveau nimic comun cu gravele cuvinte biblice. Răstălmăcirea hegeliană a creștinismului a prilejuit lui Kierkegaard unele gesturi de revoltă. Cu toate că el, Kierkegaard, se lăsase entuziasmat de dialectica hegeliană, din care de altfel el însuși și-a făcut o armă, pe care o mănua cu o măiestrie pentru care chiar maestrul ar fi putut să-l invidieze, cu toate acestea, zicem, el se ridică cu excepțională luciditate și răspundere împotriva desfigurărilor, cărora doctrina creștină le căzuse jertfă. Față de toate aceste răstălmăciri diluate el preferă o atitudine sinceră și categorică împotriva creștinismului.

Cu aceasta s'ar zice că ireparabilul s'a întâmplat. Dar nu. Kierkegaard nu rupe toate punțile. Religiozitatea, sădită în el în timpul copilăriei, palpita încă undeva în ascunzișurile geniului său. Kierkegaard se învăpăiază de nostalgia credinței, a credinței ce-și are felul ei de certitudine, acel mod particular de certitudine, în preajma căreia adastă scrisorile Sfântului Pavel, ca și preocupările religioase ale lui Luther. Dilemele și chinurile sale sufletești în legătură cu credința aveau să dureze până la vârsta de 25 de ani. Atunci, după ce printr'o întâmplare, ce părea un gest al destinului, i s'au desvăluit grozavele secrete ce apăsau asupra familiei sale, păcatul și blestemul pe care tatăl său trebuia să le ispășească, atunci, după cumplite zile de întuneric și de groază, în care s'a simțit nimic și fără de nicio speranță, atunci, în ziua de 19 Mai 1838, la ora 10^{1/2} dimineața, el se simte dintr'odată schimbat, ca și cum din marginea morții ar fi fost adus în lumina vieții. De multeori misticii și converții își înseamnă data evenimentului spiritual decisiv cu cea mai mare precizie, ca și cum evenimentul ar avea repercusiuni cosmice. La data memorabilă, Kierkegaard notează în carnetul său: „există o bucurie de nedescris, care ne învăpăiază așa de inexplicabil, pe cât de nemotivat este strigătul Apostolului Pavel: bucurați-vă, și iarăși vă zic, bucurați-vă!” Kierkegaard avea acum în sfârșit slăntă certitudine că Dumnezeu poate să facă din păcătoși niște sfinți. Ceea ce Kierkegaard numește „marele cutremur de pământ” și „schimbarea”, se petrecuse.

Încă odată însă: acest eveniment nu e voie să-l confundăm cu ceea ce misticii numesc „extaz” sau „uniune a omului cu Dumnezeu”. Marele cutremur de pământ însemna numai dobândirea credinței, după o profundă criză sufletească. Vieța lui Kierkegaard va fi și după aceea agitată, plină de nehotăriri lăuntrice, de inexplicabile capricii, dar el va căuta cu toată ardoarea să-și întărească tot mai mult credința, adevărul său personal, pentru care va putea odată să trăiască și să moară, și singurul sprijin în viața, după opinia sa, inevitabil păcătoasă a omului. Ezitățile, trecerile dela o atitudine la alta, dialectica sa sentimentală, despătată între contraste, fac din viața lui Kierkegaard una din cele mai sbuciumate vieți din câte se cunosc, un steag sfâșiat al ideii creștine. De obicei dela o stare de nehotărire aproape bolnăvicioasă el trece brusc la teribile hotăriri, ce par de neînțeles. Labilității sale sufletești i se adaugă o inclinare excesivă de a problematiza și de a dramatiza orice situație, și mai ales situațiile cu care alții sunt așa de obișnuiți că nici nu le mai bagă în seamă. Dialectica sa foarte fertilă cât privește scrierile, are ceva steril în sine însăși, ca o goană de cai în bătătură puși să calce spice seci. Își pricinuia singur dificultăți cu postulate smulse din absolut, prin ironiile arzătoare, prin măștile ce și le punea, prin arta sa de actor existențial, prin provocările sale. În perspectiva adevărului său personal, adică a credinței creștine, pusă la adăpost de orice interpretări apăsătoare, el avea firește dreptate. Dar prin felul cum voia să-și transpună credința în fapte, pe planul vieții, el aducea parcă la fiecare pas o jignire vieții organice, sănătoase, normale, de toate zilele.

Tânărul Kierkegaard se logodește într'o zi cu Regine Olsen, fata care avea să joace un rol așa de hotărîtor în viața sa și pentru destinul său. Cert, o iubea mai presus de toate, dar el, ca și în alte împrejurări, de abia apucase să se însenineze puțin, a și început să-și problematizeze iubirea, să analizeze sentimentele logodnicei, s'o pună la încercare, să privească iubirea lor în perspectiva absolutului, să se întrebe dacă sunt potriviți sau nu, să cântărească dacă viitoarea căsătorie e întemeiată pe absolută sinceritate. Ar fi voit să destăinuiească logodnicei secretele tulburi ale vieții sale, poate că un cuvânt negru și despre acel ghimpe ce-i rămăsese în carne din perioada demoniei sale erotice, dar apoi se îndoia că Regine va putea să suporte atari mărturisiri. Și iarăși tăcea. Și iarăși lovea cristalul ca să-i încerce țâria, și iarăși

spunea cuvinte întregi și cuvinte pe jumătate, destinate să slărtice și să devoreze orice seninătate a vieții. Pe urmă, deși iubirea lor ar fi suportat orice comparație, el prinde a se îndoi, dacă trebuie sau nu să se căsătorească.

Pe Regine o chinuia cu veșnicele sale problematizări, iar pe sine însuși el se arunca în cercul vicios al dilemelor fără ieșire. „Dacă te căsătorești o să regreti, dacă nu te căsătorești de asemenea o să regreti, fie că te căsătorești fie că nu te căsătorești, vei regreta”. Și vârtejul acesta interior, la început sfredelitor în adâncime, angajează apele sufletului în cercuri tot mai largi. Dilemele sunt ca ale unui bolnav care face și desface ghemul. Aparent fără de niciun motiv, în afară de ezitățile, bănuielile și destrămarea sa interioară, logodna se desleagă; și pentru ca logodnicei să-i fie mai suportabilă durerea, el devine cinic, joacă teatru, se arată într-o lumină anume ca să inspire oroare ființei, pe care totuși o iubea mai presus de toate și căreia după despărțire el îi va închina toată opera sa literară, și pe care la moartea sa, după alte două decenii, el o va designa ca singura sa moștenitoare. Da, acest Sören s'a gândit până la moarte la fata cu care se logodise din iubire și de care se despărțise numai fiindcă i s'a părut că iubirea lor nu îndeplinește condițiile *absolute*, cerute de credința sa.

Povestea aceasta nu poate fi omisă, căci ea prefigurează într'un fel întâmplările catastrofice dela sfârșitul vieții sale. În adevăr ceva asemănător se va întâmpla mult mai târziu, când el va ataca creștinismul oficial, în persoana episcopului atât de onorabil Mynster, de care-l legau atâtea amintiri din copilărie. În numele absolutului, Kierkegaard nu și-a cruțat iubirea și logodnica; cum o să cruțe biserica? — Dar să ne întoarcem. Criza în legătură cu Regine Olsen a deslănțuit în el puterile creatoare. Cărțile sale apar torențial. Datorită stilului nespus de dinamic, datorită problemelor pe cari le ataca, a analizelor psihologice de dimensiuni verticale, cu totul neașteptate pentru timpul său, datorită paradoxelor etalate, a ironiei, a impetuozității polemice, el devine de grabă un favorit al ceasului. Și el nu e un singur autor; el e dintr'odată un mănunchi întreg de autori. Căci din multilateralitatea înclinărilor sale sufletesti și spirituale s'ar zice că el alege pe rând, aspect după aspect. Acestor aspecte el știe să le dea în scrierile sale, succesiv, atâtea vigoare și rotunjire de sine stătătoare, încât ele prind să trăiască autonom, aspectele sale devenind tot atâtea „personagii”. Și autorul, vorbind în numele lor, își schimbă pseudonimele în consecință. El însuși un ghem încâlcit, un melancolic destrămat, un agitat multilateral, nehotărît, nici măcar un simulacru de unitate, impunea personajilor sale de fiecare dată o conduită de sens unic și puncte de vedere consecvente și absolute. Nehotărîtul, disperatul Kierkegaard dorea de sigur și pentru sine însuși o similară poziție *in absolut*. Dar el era prea complicat ca s'o găsească numaidecât. Deocamdată el se discompunea în personagii, în speranța că odată el se va găsi și se va realiza *total*. Nivelul spiritual necesar unei atari poziții, de identificare existențială cu adevărul său personal, Kierkegaard l-a dobândit prin „marele cutremur de pământ”, prin găsirea acelei autentice credințe biblice, prin marele cutremur ce-l făcuse să repete cuvintele Apostolului: „bucurați-vă, și iarăși zic vouă, bucurați-vă!” La sfârșitul vieții sale el va găsi țaria să trăiască și să moară pentru și intru adevărul său. Intru care adevăr? Intru adevărul „revelației divine”.

Adevărul revelat prin creștinism este, pentru Kierkegaard, absolutul. Aceasta era sfânta certitudine isbucnită în el prin marele cutremur. Vieța în afară de acest adevăr este minciună și păcat. Și care vieță omenească nu este, în raport cu adevărul revelat de Dumnezeu, o simplă și gravă păcătoșenie? Chiar rațiunea omenească, ce este ea față de adevărul revelat, de cât un neajuns și un izvor de minciună? Nu rațiunea furnizează criteriile, ci revelația divină. Adevărurile revelate de Dumnezeu sunt paradox absolute, absurdități, față de cari prostituata rațiune (vorba lui Luther) se găsește intru neputință. Nu rațiunea e chemată să cântărească adevărurile revelației divine, ci dimpotrivă, rațiunea trebuie cântărită în perspectiva revelației. Kierkegaard începe să vadă și să tâlcuiască toată existența prin categorii și după criterii religioase: lumea, vieța e păcat, iar din păcat nu se poate ieși decât prin grația divină. Totul se așteaptă dela grația divină; cu toate acestea omul trebuie să se sbată, să se cheltuiască în eforturi, să se chinuiască, să dispreze, ca să ajungă la adevărata credință, care ea însăși este o grație, pe care Dumnezeu o arată omului. Omul trebuie să facă *toate eforturile*, fiindcă numai așa, eșuând, el va ajunge la deplina conștiință a nimicniciei, a păcătoșeniei sale față de Dumnezeu. În numele revelației divine și potrivit normelor radicale ale acesteia, Kierkegaard va lua atitudine împotriva

bisericii creștine oficiale, și va porni războiul său sfânt, fără cruțare, atrăgând asupra sa toate consecințele. În numele unor postulate absolute, el nu și-a cruțat pe vremuri logodnica; cum o să cruțe acum, tot în numele unor postulate absolute, biserica? Știm că viața lui s'a schimbat cu aceasta în martiraj și că el a murit de fapt ca un martir.

Spuneam că Sören Kierkegaard, indiferent de atitudinea sa împotriva bisericii protestante oficiale, nu poate fi înțeles de cât pe linia și în climatul creștinismului protestant. Impresia noastră, pe care o rostim fără ocol, este chiar că anevoie vom găsi o a doua personalitate care ar putea să fie privită, în aceeași măsură, ca un exponent particular al protestantismului, de cât Kierkegaard. Spiritul protestant, spre deosebire de creștinismul răsăritean și de cel roman, e caracterizat în trăsături generale prin înclinarea de a problematiza la extrem viața religioasă, printr'un accent ce se pune pe libertatea spiritului și asupra conștiinței, asupra deliberării interioare, asupra hotărârii și optării pentru o atitudine, nu mai puțin apoi și prin excesiva dinamizare a trăirilor religioase. Protestantismul vrea să tulbure, să pună în mișcare sufletul; protestantismul îndârjește îndemnul de a cuceri transcendența, și de a spera totul numai dela grația divină, după ce prin extreme eforturi omul s'a convins de nimicnicia încercărilor și a ființei sale. Protestantul este creștin pe planul cel mai lucid al cugetului, pe temeiul unei largi și violente problematizări a doctrinei, al unei deliberări și hotărâri lăuntrice a spiritului. Spiritul, în cadrul protestantismului, liber în esență, se pune pe sine însuși ca o problemă de realizat prin hotărâre.

N'am putea să indicăm o altă personalitate care să fi realizat mai deplin, mai individual, atât prin viața sa cât și prin doctrina sa, acest tip religios de orientare protestantă, de cât Kierkegaard. De cât Kierkegaard, această flacără fără de vatră. La problematizarea violentă a doctrinei în spirit protestant l-a ajutat nu numai logica obișnuită, ca pe reformatori, și nici numai logica enorm de ascuțită în duhul criticismului, ca pe Kant de pildă, ci alături de acestea l-a servit și „dialectica”, adică acea stranie logică vie adaptată la toate contradicțiile existenței. Kierkegaard introduce fără sfială *dialectica* în problematizările protestante ale doctrinei creștine și ale vieții religioase, și anume chiar în inima problematizării. Protestantismul, prin greutatea cu care apasă asupra libertății conștiinței, asupra cugetului ca atare, asupra deliberării și hotărârii, asupra spiritului care se pune pe sine însuși, protestantismul, zicem, nu vi se pare ca făcut anume pentru oameni care n'au rădăcini organice înfipte în această lume, pentru oameni care sunt doar „spirit”, adică spirit ce se pune pe sine însuși?

Ființa lui Kierkegaard a fost un teren din cele mai potrivite pentru un altoi protestant. Un geniu religios incontestabil, Kierkegaard era — să nu uităm — și un melancolic fără leac. Melancolia e disperarea ființei care nu-și mai simte înrădăcinarea organică în lume. Melancolia nativă a fost împrejurarea care l-a predestinat pe Kierkegaard să dea ca nimeni altul expresie aceluși spirit protestant, neliniștit, sbuciumat, aceluși spirit ce se pune pe sine însuși, fiind prin însăși ființa sa frământare și deliberare. Melancolicul, care nu are rădăcini organice în Fire, suferind cumplit de nehotărâre, de invărtire în cercul vicios al tuturor dilemelor, este în adevăr chemat să prețuiască până la exaltare *valoarea hotărârii*. Se știe că melancolicul își face scrupule din toate fleacurile, își vede ca printr'o lupă măritoare toate greșelile, și e prea dispus să inventeze chiar vini imaginare pe seama bietului său ins. Tatăl lui Kierkegaard a suferit de crize religioase, de disperare, fiindcă în copilărie, într'un moment de chin și de mizerie, a blestemat pe Dumnezeu. Chiar un nespecialist în boale sufletești ar pune diagnosticul: melancolie. Acest maladiv habitus sufleteș s'a transmis asupra fiului. Toată opera lui Sören e străbătută de ecurile acelei boale „de care nu mori, dar care nu te lasă nici să trăiești”, de „disperare”. Dar de altă parte el se și complăcea întru „disperare”. Disperarea el o socotea chiar ca un drum spre absolut, și o recomanda și altora: „Disperează! Disperează din toată inima, din tot sufletul și din toate puterile tale!” Ciudat caz! Melancolia, la alții o simplă boală, se preface la Kierkegaard în climat sufleteș personal, foarte prielnic geniului său religios, mai precis: foarte prielnic geniului său protestant. În adevăr, premisele sufletești ale melancoliei au făcut posibilă lui Kierkegaard o punere a problematizării creștine în spirit protestant cu o acuitate și cu o luciditate halucinatorie, cum acest lucru nu-i este cu puțință aproape niciodată unui om care are rădăcinile sănătos înfipte în huma vieții. Melancolia, la alții o stare maladivă, e convertită la Kierkegaard într'un fel de organ al genialității religioase. Ea îi conferă clarviziunea pentru toate acele fețe prăpă-

stioase ale problematicei creștine, așa cum numai protestantismul se încumetă a înțelege această problematică. De după terminologia preferată a protestantismului, ce ne vorbește de existența umană, stăruind în păcat, în nimicnicie, despre sentimentul de pierdere totală și de nevrednicie a omului în fața lui Dumnezeu, își scoate capul o mare melancolie.

Ca ansamblu Kierkegaard rămâne un impresionant exponent al unei religiozități de factură nordică. O religiozitate în care se amestecă în așa măsură agitația lăuntrică, efortul, problematizarea, hotărîrea, cugetul, ideea de spirit care se așează singur, are, cel puțin în comparație cu religiozitatea creștină de răsărit ceva „făcut”, iar nu „născut”. Calmul firesc și transfigurarea lăuntrică ale unui Alioșa, sau ale starețului Zosima din „Frații Karamazov”, romanul lui Dostoiewski, liniștea necăutată, organică și iluminarea unor sfinți atoniți, nu au nimic „făcut”. Acestea sunt par'că date odată cu Firea și cu eternitatea vieții. Când urmărești felul și viața unui Alioșa, îți vine să spui: „Anima naturaliter christiana”. Sufletul este prin însăși natura sa creștin. Organicul e aci integrat în chip firesc în calmul mai presus de Fire. Sau ieșind din ocolul creștin, măreția liniștită, sublimă a sfinților Brahmani sau măreția firească a lui Lao-Țe, nu au nici ele nimic făcut; ele sunt dela sine înțelese, sublime ca sborul neatins de îndoieli, nici de grabă, al vulturului. Chinuitul, agitatul, desrădăcinatul din toată Firea, Kierkegaard, își are de sigur puternicia sa. El e impozant, dar oricum acest spirit care se realizează pe sine însuși prin deliberare și hotărîre, acest spirit căruia i s'au tăiat toate rădăcinile ce leagă ființa de Fire, apare prea făcut și prea puțin născut. Religiozitatea aceasta e mai mult un spasm al conștiinței, de cât o floare a conștiinței. După lectura operei lui Kierkegaard, ca și după ascultarea pas cu pas a vieții sale, nu ne mai părăsește impresia că omul, în ciuda adâncimii și seriozității sale, a fost atins și de meteahna actoriei. Departe de a fi totdeauna un „existențial”, el e nu arareori un simplu actor al existenței. Prea iubea el pseudonimele, măștile, prea îl interesa teatrul, și uneori prea juca teatru, pentruca să nu se ridice acuza: actor al existenței. E drept că masca lui era uneori „concrecută” cu obrazul. Un păcătos era Kierkegaard, cum însuși se socotea, un păcătos pe care grația nu l-a transfigurat pe deplin nici în starea de credință, nici prin marele cutremur de pământ. Oricum însă, ca religiozitate, Kierkegaard reprezintă un maximum pe care-l poate oferi spiritul protestant, un maximum — poate atins uneori și de alții, dar niciodată întrecut.

Carnet de spital

de

Lucian Valsă

Salonul

Tifonul liniștei pe răni apasă
Cu timpul ce se scurge uniform,
In trupuri schilode visări adorm —
Nădejdea plouă peste ele deasă.

E-atâta alb că nici lumină nu e
Să se destrame prin ferestre, lină
Tihnită, ca un svon de violină,
Ascultă cum răsuflarea caldă sue.

Și când în svârcolire pieptul scapă
Un geamăt lung ce se rostogolește,
In tâmpie, un cușit de jar izbește
Și rădăcina gândurilor sapă.

O mână tremurândă 'n somn se 'ntinde ;
Dincolo, zâmbetu-i de lună plină.
Și peste paturi, albă, se aprinde
In inserare magica lumină.

De-odată 'nvolburată geme 'n sânge,
Cât vezi cu ochii, Stepa Ucraineană...
Veninul care colcăe pe rană
Ca spuma forfotind încet se strânge.

Și răbufnește în zarea de cenușă,
Lătrând aprins, a carne vie, tunul!...
In colț, cutremurat, se scoală unul
Cu ochii mari incremeniți spre ușă.

O clipă mai aude brandul... Cade
Din umăr, rămășiță, mâna ciungă,
Privirea vrea pereții să-i străpungă...
Lumina molcomă prin geamuri scade

Și se împrăștie, albastră apă ;
De tot apoi pălește și se stânge.
Gol, ochiul mai încearcă de s'adapă —
Tifonul liniștei pe răni se strânge.

Cântec

Foaie verde fir de calomfir,
Mări, câtu-i fruntea ta de mir,
Noaptea 'n somn o cânt și o desmir.

Și mă arda-așa un dor de zări,
Izbucniu-aș peste inserări,
Leneș descântat de alinări.

Ori m'aș vrea horind să tremur, cânt,
Plaiu 'n lung și 'n lat să mi-l frământ ;
Plug în carnea gliei să mă 'mplânt.

... Bate-un vânt de moarte, bate-avan,
Rănila se strâng și mă destram
Și mi-s gol, cum toamna-i gol un ram.

Când te simt foșnind în mine — holdă —
Mândră înflorită ca o boltă,
Mă aprind ca para de revoltă ;

Și mi-i sufletul o cofă plină,
Când te-ascult cu freamăt de grădină
Că mi te împrăștii 'n el, lumină ;

Și mi-i sufletul de 'nfiorări
Ca un cântec sbocotind în zări,
Dus de ape, adunat de mări.

Numai noaptea 'n somn la tine-ajung,
Zările, ca plumbul le străpung —
Uit de răni și niciun drum nu-i lung.

Noaptea 'n somn te-alint și te desmir
Și te frâng de mijloc pe chimir,
Foaie verde fir de calomfir.

Hăt târziu se ogoiesc pe rană :
Dorul câtu-i Stepa Ucraineană,
Umbra ta Mărie ori Ileană.

Și cum doarme sufletul sălhui,
Tu-i ești fol și tu-i ești căpătâi...

Sora

Când treci, pornește liniștea să cânte
Așa de leneșă și de domoală,
Că sufletele-ar vrea să-ți doarmă 'n poală
Și șoapta ta încet să le descânte.

Lumina stă o clipă la ferestre,
Mărată: Cum să între nepoftită?
Și peste inima neogoită
Privirea ta s'așterne a poveste.

Și rănilor cari dor și sângerează
Rămân în amintire, când le legi;
De le vorbești, par oamenii întregi,
Și 'n fiecare inimă ești pază.

Foșnirea vorbeii tale îi adună
De parcă-s undeva la holde, vara —
Îngână molcom coasa ca vioara
Și crește 'n ei visarea cât o lună.

Se sprijină de tine ca de cer,
Și tu le ești altar de dor și gând.
Nădejdiile s'aniină tremurând,
Cleștându-se ca pumnii de hanger.

Iar dacă, răsculată, stăpăna geme
În sângele de aiurări aprins,
Culegi cu buzele pe frunzi blesteme
Și sufletu-ți se scurge 'n orice ins.

Apoi se lasă împăcarea lină
Că timpul uită și pe-aiici să treacă.
Albesc mirate rugi de promoroacă
Și fiecare suflet e lumină.

... Domoală liniștea pornește cântul,
Tu mângâi fiecare notă 'n parte.
Cumplit te mistue un dor de moarte
Și ca o lampă ți se stânge-avântul.

Și 'n timp ce somnul trupurile strânge
Și luna bate 'n geamuri furtunoasă,
Cu foșnet lin de limpede mătasă
În tine moare-o lume și se frânge!..

Un cântec dela Vlădeasa

de

Ioan Râmbu

Nici poveste să cunoască slova, Crainic Rusalin! Când primi cartea, sărută dreapta sfinției sale, apoi vâri bunuța în fundul șerparului, ca să se afle cum va vrea laolaltă cu toate sculele lui de vreme rea și bună: punga de tutun, amnarul, brișca și cei câțiva bănuși. Se văjise și el în calea popii tocmai atunci, așa că nu mai avuse vreme să spună ba și o primise. Se gândise omul că poate o să fie bună și asta la ceva, măcar pentru răsucitul țigărilor, când se gată foița din pachet. Alții mai nealcoși începuseră să și le frunzărească pe ale lor și chiar să umble cu degetul pe foi, așa cum cată diacu 'n pascălie la praznicul Duminecii.

Crainic nu se poate dumiri și nici nu are grabă să afle ce comedii s'ar putea găsi în cârticica primită dela popă. Zvârle în lături un scuipat, mare cât o sută rea, apoi scrutează Vlădeasa, pe sub sprâncenele cât două fuioare. Veacul nu pare să se răzbune, când prind fagii a-și bate crengile și prăpădenie de nori bulucesc zarea. Până dimineață are să pice bogată neaua, se gândește Crainic. Faptul are multă însemnătate, pentru că nu și-a băgat fânul în podul șurii. Două ori trei făcături de pe poiană trebuie cărate, până este calea bună.

Necazuri! Ei, și câte altele nu stau pe capul omului! Ba pruncilor li s'au rupt opincile, ba nu și-a pus curechiul la cadă, ba n'are sare pentru vite... Câte și mai câte!

Rusalin cere o potorișcă și soarbe pe indelete din rachiul îndrăcit. Până la Firea, unde-și are truda de căsuță și un pic de olate, sunt câțiva kilometri buni. Pentru Crainic, o nimica toată.

Calea o cunoaște chiar pe intunec. Ar putea să spună pe degete toți buciunii și pietrele pe lângă care trece. Atâta amar de ani, umblând de când se știe, cum Dumnezeu să-i fie ceva străin? Și tătâne-său tot acolo și-a avut rândul. E drept că depărtarea de sat, în mijlocul codrului, te face să fi altcum decât ceilalți. Nu prea stau de vorbă mulți cu tine.

Bunăoară și cartea asta dată de popa. Crainic are ceva amintiri, pe care le scurmă numai la zile mari. Sau așa ca acum, la o potorișcă. Era, adică, pe vremea aceea, fecior holtei și a primit poruncă să margă la notarășul. Acolo a aflat că e pus să aducă două care cu piatră și două care cu coarne de pe valea Stanciului până la Dâmbul Minii, unde s'a face o școală. O școală? s'a întrebat Crainic, dar ce-mi trebuie mie, să-mi prăpădesc vitele cărând bolovani în cinste. Și mă rog, ce-o fi aia școală?

Dar cu notarășul nu era chip de stat în povești, așa că Rusalin a prins vacile la jug — că boi n'avea tătâne-său — și într'o săptămână treaba a fost gata. Odată scăpat, și-a văzut de necazurile lui, numai că peste multe luni, trecând după bucate spre Hodin, rămase trăsmit văzând la locul unde dusesse el coarnele și piatra, o mândrețe de casă, mai mare decât biserica. Văzând ciurdă de prunci care călăreau gardurile de piatră, așa cum nu se mai pomenise de când îi lumea în făgașul munților, întrebă pe oarecine că ce-i „cânțălăria” asta? Alînd că e școala și că aici vin pruncii să învețe slovă și scrisoare, s'a crucit Crainic Rusalin că pot fi așa de necuminti oarecâți de-și iau copiii dela treabă ca să-și piardă vremea pe aici.

De atunci a mai aflat el multe despre școală, numai că truda de fiecare zi nu te lasă să te ții de asemenea nimicuri.

A golit câteva potoriști, de unul singur și a mai schimbat o vorbă, două. Târziu, și-a adus aminte de rostul venirii prin sat. E drept că, după un obicei vechiu, Dumineca nu lipsea dela Sf. Liturghie, însă câteodată n'avea răgaz nici pentru atâta.

Plecă deci spre casa primarului, de unde trebuia să ceară țidulă pentru un car de feții promise unui călătan. S'ar afla el oarecum cu gornicii și fără țidulă, numa-i năcazul că de când a fost venită de primar Todor Șuşman, nu mai merge să lucrî altfel de cum vrea stăpânirea. Țsta le face bine dreptățile, dar îl și cătănește pe cel de calcă strâmb.

Dar Crainic este fire potolită — mai ales de când i se cumpenesc șalele spre bătrânețe — deci nu are să se plângă cu nimic despre legile primarului. De altfel pe el l-a primit întotdeauna bine.

Își bātu opincile cu nădejde, lângă uşe, apoi intră. Îl primi o duzină de ochi care mai de care mai iscoditori.

— Dumnezeu te trăiască, primarule.

— Să fii sănătos, Crainic, îi răspunse Șuşman.

Om bine legat în spate și plesnind de bună stare, primarul îl știa pe fiecare că ce-i poate capul. De aceea vorba lui nu pleca pe ocolite și tot așa cerea să i se adreseze cineva.

— Hai, hodină la noi, îl imbie gazda. Află-ți oareunde loc că, vezi, îi multă lume și scaune nu mai am.

Crainic își roti privirea și dădu bună ziua dintr'odată la toți, apoi rămase cu căciula 'n mână.

— Ce-i năcazu', Lupule? îl luă primarul la descusut, după obiceiul locului, numindu-l după poreclă.

— Iaca, mai nimic; avem noi un pic de treabă p'aci pe la Domnia-ta.

— Ce-ți trebuie?

— Ia o țidulă pântu un car de feții.

— Ți-om face, Lupule, că ești d'al nost'. Numai până una alta șezi aci să ascultăm ce porunci ne mai dă stăpânirea. Uite, o să vorbească prin lăcruța asta de lângă fereastră.

Crainic prinse a-și sugă mustețile.

— Mare lucru, se gândește. E șugubăt primarul. Cum o să vorbească o cutie?

În vremea asta ceilalți ascultători, pe care Crainic îi știa drept oameni cu minte, chiver-nisiți și hotărâți la soartă mașteră, ciuleau capetele tot spre cutia despre care vorbise primarul. Nu știu de ce, își aduse aminte de cartea care se chircise în șerpar.

Alături era Traianul Nonuții, cu mintean domnesc și bocanci de târg. Crainic îl agrăi incetut.

— Ce așteptăm aici, măi frate? Oare vine vlădicu, ori prefectu? N'am auzit să se fi bătut toba.

— D'apoi dumneata, bade, nu știi ce-i acela radio? Stăm să ascultăm vești din lume, prin radio.

Crainic Rusalin nu pricepea mare lucru, dar se prefăcu, rușinat. Traianul Nonuții încă era bun de șotii și-l ducea cu voroava.

— Da radio ăsta, despre care spui tu, va veni cu caru?

— Ce cu caru, măi omule, nu-l vezi colo lângă fereastră? Mintenaș ai să-l și auzi.

Crainic simți că se îngroașe gluma. Cum adică, se minună omul nostru, are să vorbească cineva care nu e? Mai văzuse el multe, fusese și cu trenul, care merge fără să tragă nimeni de el, dar despre așa o drăcie nici pomeneală.

Oare n'ar fi mai potrivit să-l roage pe primar încăodată să-i gate țidula aia și să-și vadă de drum? Uite aproape s'a inserat. Dacă au innebunit ăștia și așteaptă vești din pereți, treaba lor. El unul încă este sănătos, slavă Domnului...

Primarul, pasă-mi-te, îl vede că nu se simte la locul lui, ba chiar oarecum tulburat, cam pricepe și care-i pricina, așa că se hotărăște să-l dumirească ușurel.

— Hei, Lupule, ce mai știi de nou? Mai spune-ne oarece dela moșie.

— Ducă-se 'n truda ei de moșie, se căină Crainic, nimica toată, să trăim și noi de azi pe mâine. Domniavoastră sunteți mai deștepti și cetiți foile, de unde să știu eu ceva, bate-mi Doamne norocul!

— Vezi, reluă primarul, îmi place de tine că ești cuminte și pentru că veni vorba de noutăți, ai să aii acuma, dela mașina asta de pe masă. Uite chiar ne anunță.

În vremea asta întoarse butoanele și notele pauzei începură să clămpănescă, ducând liniștea camerei.

— Invenția asta, continuă plin de importanță primarul, este poate cea mai mare minune a lumii. Se vorbește și se cântă la un capăt de țară, iar noi auzim totul, dela capătul celălalt, fără nicio legătură. Bunăoară acum vom asculta ce se întâmplă la București.

Crainic Rusalin uită de locul unde se găsește și lasă să-i cadă un scuipat, cu care își arată de obicei scârba pentru ceva. Parcă este un făcut să se incurce din ce în ce mai rău! Cum nu s'a silit să și câștige cât mai repede țidula? Poftim!

— Allo, allo, aici radio București. Transmitem în continuare concertul nostru de muzică populară din Ardeal. Ascultătorii noștri vor avea prilejul să cunoască cele mai reprezentative melodii din Munții Apuseni. „Un cântec dela Vlădeasa” executat de orchestra Petrică Moțoi.

Glasul fusese limpede ca apa tăului dela scocul morii. Primarul găsi de cuviință să dea lămuriri celor de față, oameni simpli, care nu aveau de unde să știe despre rostul anunțatelor vorbe.

— Vedeți, măi fraților, că nu ne uită Domnii. Nu degeaba au visat și au murit pentru România Mare moșii și părinții noștri. Acu avem și noi glas la stăpânire, nu ca pe vremea ungurului, când te costa greițari dacă deschideai gura. Dela Cluj avem poruncă să trimitem scrisoare la săptămână despre păsurile noastre și ce avem bun, se prețuește după datină. Fost-au cândva munții noștri atât de cercetați ca dela bătae incoa? Nu! Avut-am noi școală pre limba noastră? Nu! Știut-am noi pentru ce facem umbră pământului? Nu! Vedeți chiar că și cântecele noastre se zic, ca să ne alle toată lumea dorurile și aleanul.

Să ne bucurăm, măi fraților, că am putut ajunge anii unor asemenea vremi!

Poate vorbirea primarului ar fi ținut și mai mult, dacă în acel moment nu icnea în cameră glas de ceteră bine strunită. Cântecul curgea lin, din cer, din pământ, sau de pe fereastră. Se lumina frunțile ascultătorilor și zâmbetele înfloreau la colțul musteților. Doar toți au horit în feciorie, așa cum auzeau acum. În nopțile de iarnă, spre șezători, s'au cutremurat și se cutremură văile de glasul tineretului care rupe din adâncuri chemările dorului, totdeauna neimplinit.

Dar ce făcea în vremea asta Crainic Rusalin? Iată-l rumegând ca sub povara cine știe cărei chinuitoare întrebări. Greu de lămurit ce se petrecea în căpățâna singuratecului din sălașul Firei. Pe de o parte frumusețea cântecului, pe care în atâtea dăți l-a zis și el, cu zeci de ani în urmă, apoi faptul că vine de undeva din necunoscut, poate chiar din cer, întuneca puterea lui de judecată. Și fiindcă nu putea pătrunde izvorul care picura cântecul, gânduri negre începură să-l frământă.

Ceva necurat! Parcă îl ciocănește un pițiguș în cușca pieptului. În gând se blestemă că a putut să rămână aici, unde satana horește oamenilor.

— Tulai, Doamne! șoptește la umărul lui Traian, apoi își face o cruce tremurând. Vai de bătrânețele mele! Să știi că tot nenorocul dela cartea asta vine. Cartea din șerpar. Și pipăe cu degetele locul cam pe unde s'ar afla. Oare n'ar fi mai bine să o desfoae și să o arunce în foc? Nu e departe vatra. De geaba, se gândește, dracu-i aici între noi. Are să mă mănânce iadul. Doamne nu mă lăsa!

Peste glasul cântecului, îl sperie întrebarea Primarului.

— Ce zici, Crainic, faină cântare!

Dar el nu răspunde ci așa din senin se ridică, pe când toți îl privesc mirați. Mai sloboade un scuipat la rădăcina opincii, apoi pășește legănat spre locul unde este așezat aparatul.

Cu brâncile pe podea, străpunge dedesuptul laviței, imblă 'ncoace, se rotește 'ncolo, întoarce niște șterguri, răscolește câteva haine, deschide fereastra, o închide iar și în sfârșit rămâne ca prost în fața mesei, de unde lăcruța sloboade către inimi șerpui cântecului.

— Te văd cam zăpăcit de cap, Lupule, i se adresează primarul. Nu ți-e bine?

— Ba! Așa să am noroc pe cum că mi-e bine. Numa nu știu singur ce vreau, răspunde Crainic și rămase cu mâinile în buzunarele minteanului.

— Șezi blând la locul tău, mai adaogă gazda, o să aflăm și știrile, după ce s'a găta cu cântarea. Te știam că ai sucă de om liniștit; ce te-a' apucat acu?

Rusalin privește speriat spre măsuță, apoi lasă privirea rătăcită pe deasupra tuturor celor de față. Parcă nu i-ar cunoaște. Parcă ar fi căpiat, din vrerea cerului, la un ceas din cele rele. De altfel nu mai aude nimic, înafară de inima care bate sub pieptar, și începe să vadă chiar pe berbecele iadului, așa cum îl cunoaște din închipuire. Întinde mâna spre aparatul de radio, dar o reține ca și când i-ar fi picat între ciocan și ilău. Lângă ușă, face trei cruci mari și dă să sboare afară.

— Nu stai să-ți fac țidula, Rusaline? îl mai întrebă Șuşman, ori nu mai mergi mâine cu fețiile?

— Țidulă? răspunde el ca din vis, țidulă? Care țidulă, mă rog? Nu mai vreau nimic din casa asta, unde vă horește dracu!

Apoi se repede în noapte și scârțâitul opincilor lui se amestecă cu șuerul viforniței.

Vremea adeverea oarecum gândurile lui Crainic, într'atât mugea a vrăjmășie.

Iadul căpătase, pe semne, poruncă a-și desface strunga duhurilor cele spurcate, care acum răscolesc văile, mătuă plaiurile și astupă izvoarele. Potopul de nea te orbește, de crezi că n'ai să ajungi niciodată la capătul drumului. Oare e ziua de apoi? Capătul lumii? Doamne iartă-ne pentru păcatele noastre!

În capul lui Crainic Rusalin este un mare bot de tăciune, care arde neconținut în vreme ce el se prăvălește peste garduri, peste râpi, sub lopețile furtunii.

Apa care spumegă furioasă, nu departe, îl descurcă puțin. Căținel, căținel, pe lângă mal, adăpostit oarecum, găsește calea. Până 'n Firea, ar putea să răzbată, mai ales că valea Răchițelei îl ajută o bună bucată de vreme. Nu se vede nicăeri un pic de lumină. Totuși Crainic nu se gândește să ajungă acasă cât mai repede. Îl roade o pepe la ușița inimei mai amar ca plesnirile viforului, care-i tăbăcește mâsurile și obraji.

La prima ușă ce-i ieși în cale, omul izbi cu umărul până o desfăcu din țâțâni, apoi intră.

Despre câinii primarului Todor Șuşman din Răchițele mersese vestea până departe. Nici pomeneală să te poți apropia cumva în faptul nopții de ograda unde străjuiau ei.

Stăpânul îi hrănea bine, cu păzitură dela oală și le dădea adăposturi îngrijite. De aceea la mare primejdie te puteai aștepta, dacă, Doamne ferește, ajungeai să le pici în labe.

Tocmai fugăriseră un iepure nesocotit, printre stupii de pe dâmbul din dosul casei, când svon de om îi făcu să-și ciulească urechile spre poartă. Ca la un semn, cu căpăul în frunte, se buluciră către miezul vântului și deodată cu iureșul viforniței, larmă mare și strigăte străpunseră depărtările. Un mușuroi viu cade, se ridică, strigă, lovește, în vreme ce câini întărâtați se reped din toate părțile. Dulăul a nimerit un crac de cioarec și îl slășie cu carne cu tot. Altul i se agață de guler și omul se prăvălește lovind pe un al treilea, care-i sare în piept.

Cu mare greutate a fost adus în casă și, la lumina lămpășului, primarul îngrozit, ajutat de ai lui, șterse sângele care se scurgea șiroaie din rănile omului.

— Cine te puse, frate Rusaline, să te întorci acu, în puterea nopții? îl agrăește primarul infuriat. Se vede treabă că ai băut prea mult după ce ai plecat d'aci. Aveai să-ți dai duhul, dacă nu te auzeam din casă. Uite, tot, tot, tot, te-au hărtănit câinii!

— Bată-mă bunul Dumnezeu dac' am băut ceva, îngână omul, gâfâind din greu, veneam numa... vezi aici, sticla asta?... veneam să-ți aduc sticla asta...! Și o strânse tare, cu amândouă mâsurile, de parcă ar fi cuprins toate comorile lumii.

— D'apoi tocmai de aceea, reluă primarul. Te văd cu sticla asta și cred că ai băut, altfel nu pot înțelege cum de ți-ai pierdut mințile ca să vii așa în gura câinilor.

Doamne apără! făcu Rusalin tot mai incetuș. Mare blestem îi pe capul meu. Nu-i ce crezi tu în sticlă, aici, ci este apă sfințită, dela Bobotează. Cerut-am să-mi dee, la Onușu Banului, măcar un deț și veneam să stropesc locul ăla din casa ta, unde horea necuratul... Auzit-ai? Cine putea cânta decât necuratul? Ș'apoi — adăugă și glasul i se inmuie din ce în ce — mai veneam și pentru țidula aia... parcă vorovisem noi. Și rămase nemișcat.

Primarul îl privi în tăcere, cu ochii stinși, de unde lunecau două lacrimi. Se simți cutremurat până în cele mai profunde adâncuri, acest om de cremene, la auzul vorbelor rostite de Crainic Rusalin. Și continuă să-i lege rănile.

Sabat

de

Ecaterina Stănescu-Bera

E noaptea 'n miez. La jumătate.

De întârzii acum pe drum, să nu te abați din calea ta spre cimitir. Să nu 'ntorci capul nici la ruina cea din sat.

Să nu te mâne vreun păcat sau vreun blestem din moși strămoși.

Să mergi 'nainte și grăbit, să nu te-ajungă duhul.

Nu vezi? Nu simți nimic?

E liniște și tot nu e.

Nu vezi cum sboară în văzduh nori groși de fum și liliaci?

Nu simți o umezeală 'n oase?

Pe lângă gardul părăsit, nu vezi cum mișcă vietăți, cum se târăsc în beznă și te privesc cu ochii răi?

N'auzi cum țipă cucuvea, cum urlă câinii credincioși?

Acum nu ți-a pătruns în suflet mirosul greu de mușegai?

Nu-ți vine să cârtești? Nu gemi?

De ce ai gândul înapoi? Nu-ți pare că în clipa asta un hoț îți va sări în spate?

Te îngrozești, dar n'auzi pași, ți-e teamă fără să știi de ce.

O vezi pe baba vrăjitoarea? E goală lângă zid. Atât de hădă și de neagră de crezi că-i zidul găunos.

Aci la zidul părăsit se strâng în noaptea asta.

Vin călare pe surcele, pe mături și pe oale sparte, ielele din patru colțuri de lumi întunecate, duhurile din pământ apar prin găuri nevăzute, babele sosesc în sbor pe suflet de creștin ce s'a legat nesocolit de vrăji și necurat.

Stihiile din păduri înaripat sosesc, țipând prelung și ascuțit și 'n noapte s'adâncesc.

Acum începe dans drăcesc cu vaet ascuțit, că întreaga hoardă a sosit la zidul părăsit.

Armata 'ntreagă de făpturi din iad și din mormânt, întinde hora de sabat.

. . .

Cocoșul nopții a cântat odată doar.

Întreg poporul de năluci s'a mistuit în foc de iad.

Clasicismul lui Titu Maiorescu

de

Licu Pop

Apariția lui Titu Maiorescu în procesul culturii noastre răspundea unei finalități istorice. Asemenea apariții sunt socotite ca providențiale, dacă se ia aminte la oportunitatea lor, la binele ce-l fac în timpuri de impas; ele rămân totuși, în ordinea pozitivă a faptelor, condiționate de anumite stări de lucruri.

După o epocă de diletantism, de romantism și adolescență culturală, trebuia — într-o cultură viabilă — să vie una de luciditate și limpeziri, de auto-critică și adâncire. Cuvântul lui Maiorescu avea să stingă multe entuziasme și trebuia să ruineze unele deșarte autorități, să exercite o „critică judecătorească”. Misiune ingrătă, de aceea fu contestat, hulit și acceptat, după cum și viitorimea și-l va apropia și respinge, fiindcă așa cum revin anotimpurile, și spiritul unui popor oscilează între epoci de adolescență spirituală, când înfloresc credințe și entuziasme și epoci de luciditate, când se leagă rodul. N'am asistat și noi acum în urmă — în epoca noastră, inclinată ca și atunci spre iluzie, când, ca și atunci, liniile de demarcație ale clarității încep a se învălmăși din nou — la o nouă controversată apreciere a personalității lui Maiorescu?

„Clasic constituit sufletește”, Maiorescu a încercat — cum spune d-l Murărașu¹⁾ — „clasicizarea vieții noastre publice și culturale”. El se străduia să readucă în matca naturală a firii poporului nostru acea „pătură suprapusă”, mică minoritate de politicieni și „intelectuali”, din care un lustru de civilizație apuseană făcuse niște desrădăcinați.

Într-o epocă în care energiile — unele foarte mari, ca de pildă aceea a lui Hașdeu — se cheltuiau în risipă pe atâtea direcții, niciuna urmărită perseverent până la capăt, forța lui Maiorescu o făcea tocmai structura unitară și armonică a personalității sale. Ea înfățișa soliditatea caracterelor clasice.

Când vorbim despre clasicismul lui Maiorescu, trebuie să începem prin a defini însăși personalitatea sa, fiindcă pentru el clasicismul n'a fost o simplă formulă literară, ci o atitudine de viață.

Dela viziunea clasică la cea romantică, întâlnim două înțelegeri deosebite ale noțiunii de persoană, ale idealului despre om.

După concepția romantică, accentul cade pe natura omului, pe geniul moștenit. Romanticii au exprimat adesea puțină lor încredere în formarea omului prin mediul educativ. Așa, pentru Rousseau „omul e bun dela natură”; iar filosoful Schopenhauer contestă puterea formativă a educației. Și aceasta pentru faptul că după Romantici omul e o individualitate ireductibilă, esența personalității fiind acel substrat voluntar, rebel față de reguli și norme, determinat iremediabil prin însăși actul existenței sale. Piscurile de umanitate, geniile, sunt născute, nu făcute, ele sunt însă izvor de creație culturală.

Cu viziunea clasicistă s'a împăcat o altă concepție despre valoarea educației, deci despre oportunitatea formării omului. Prin educație se determină individul, și anume prin elementul pre-

¹⁾ D. Murărașu: *Istoria literaturii române*, pag. 257.

ponderent al specificului omenesc: rațiunea. Scopul educației e o eliberare a rațiunii din om, de sub apăsarea patimilor și instinctelor. În fine, clasicismul pune problema formării armonice a persoanei.

„Insemnările zilnice” ale lui Titu Maiorescu ne-au revelat un om mult deosebit de cel inchipuit de noi. Tot acel cumpăt, acea biruitoare seninătate, nu i-au venit „dela natură”, ci sunt opera unei îndelungi formări de sine. Personalitatea sa, atât de echilibrată și de rațional centrată, e încununarea unei stăruitoare lupte a rațiunii cu o natură adeseori plină de turbure afectivitate. De aceea peste acest material sensibil al omului „dela natură”, personalitatea sa e o construcție ideală.¹⁾

Acum când știm câte patimi au fost învinse în inima sa pentru ca statua sufletului său să se mențină în conture de ideală demnitate umană, întâmpinăm cu o altă înțelegere aforisme ca acestea :

„Oare pârăul dela munte ar fi așa de limpede și voios, dacă n'ar fi rece?”

sau :

„Arta vieții ? Rezervă, discrețiune, cumpătare, în genere negațiune, în rezumat abnegațiune”.²⁾

Maiorescu a fost „rece” și „distant”. S'a scris atâta despre marea depărtare dintre apolinicul Maiorescu și sbuciumatul Eminescu. N'ar fi oare timpul să se vorbească și de anumite „afinități electice”? Nota caracteristică a sufletului marelui poet a fost „seninătatea abstractă”, spunea Maiorescu. Cât adevăr e în această caracterizare ne-o pot mărturisi poeziile de apogeu ale lui Eminescu (ne gândim, spre ex., la „Lucafărul” sau „Glossa”). Pe când seninătatea rece a celui dintâi părea o dominantă sufletească venită dela naștere, fiindcă personalitatea lui se cristalizase de vreme și fiindcă în această „personalitate” s'a înfățișat el totdeauna lumii, în opera lui Eminescu transpare toată evoluția sufletului său până la acel liman de resemnată seninătate. Sbuciumat lucefăr și el, pelerin mai întâi pe drumurile pasiunii, cucerește mai apoi înțelepciunea pentru sine și rămâne „nemuritor și rece”, sau pentru alții și scrie aforisme în versuri

Nu spera și nu ai teamă,

Tu rămâi la toate rece.

Și atunci, dacă amândoi au urcat spre aceeași culme de înțelepciune, mai e potrivit cu adevărul să punem între ei o prăpastie ?

Pentru arta clasică, Maiorescu nutrea un adevărat cult. Când la 1872 prezenta contemporanilor un poet nou „poet în toată puterea cuvântului”, el consemna printre darurile poeziei lui Eminescu, a cărui ivire o vestea, și „iubirea și înțelegerea artei antice” — „lucru rar între ai noștri”. Când „exagerările bolnăvicioase ale fantaziei lui Petrino” păcătuiesc împotriva seninătății artei, Maiorescu „este silit a protesta” împotriva acestor încălcări ale „marginilor frumosului” : „Arta e senină, trebuie să rămână senină, chiar când exprimă disperarea... Să nu uităm anti-chitatea binecuvântată”.³⁾

Arta este în concepția lui Maiorescu terenul unei trăiri clasice.

Activitatea științifică, și cu atât mai mult cea practic-utilitară, se caracterizează prin ceea ce Schopenhauer spunea despre etern neistovita dorință. Activitatea științifică „nu are nicăeri repaos și niciodată sfârșit... nicio limită eternă nu ne oprește, dar etern ne oprește o limită”. Ea ne angajează deci pe o „linie infinită a timpului”.⁴⁾ Nu ne vorbește de aci acea sete de infinit a sufletului romantic, acel suflet „faustic” a cărui dimensiune — spune Spengler — este spațiul infinit ?

Alta e misiunea artei : „În mijlocul fluctuațiunii perpetue... arta se stabilește ca un liman de adăpost spre a reda inteligenței agitate o liniște salutară”.⁵⁾

¹⁾ Vezi și Al. Dima : *Afinități electice : T. Maiorescu și Goethe*, pag. 23 și 24.

²⁾ *Critice II* ; „Câteva aforisme”, pag. 291 și 294.

³⁾ *Critice I*, pag. 193.

⁴⁾ și ⁵⁾ *Critice I*, pag. 38 și 37.

Arta este „o mângâere binefăcătoare”; „lumea fericită a artei” spune și altădată Maiorescu. Uneori parcă ne aflăm în preajma „catharsis”-ului anticilor: „în emoțiunea lui (a poetului) își regăsesc emoțiunea lor... el... are mai ales darul de a deschide mișcării sulletești cea mai clară expresie... Această scăpare a suferinții mute prin farmecul exprimării este binefacerea ce o revarsă poetul de geniu asupra oamenilor ce-1 ascultă”.¹⁾

Arta eliberează de această agitată aspirație spre infinit, fiindcă ne înfățișază „o idee mărginită²⁾ în forma sensibilă a frumosului”. Manifestând astfel „idei cu început și cu sfârșit”, ea dă sufletului „liniștea contemplativă și un repaos intelectual”. E ușor de recunoscut aci *limita* clasică, „obiectul finit”, simbolul viziunii antice.

Sentimentele — „condiția ideală” a poeziei — cu toată forța lor explosivă, se captează în forma sensibilă, se închid în materialitatea ei rotunjită și finită. În redarea lor, pe treptele „gradațiunii ascendente”, birue iubirea de simetrie. Sentimentul, sculptat în forma sensibilă, stă acum în fața noastră ca o statuie antică, în conture armonioase.

Din condiția acestui *intreg limitat, care își ajunge sieși* („simțimintele și pasiunile sânt acte de sine stătătoare în vieța sufletească”) decurg atâtea trăsături ale operei literare: convergența diversului spre unitate, ordonarea simetrică și ierarhică, bogăția internă condensată (conciuziunea) etc.

Din sentimentul acestei limite derivă și acea discrețiune în exprimarea pasiunilor, acea prosciere a oricărui exces turburător, față de care forma ar rămâne neincăpătoare. Ce simțământ are un caracter mai explosiv ca patriotismul? Exprimarea lui în poezie trebuie, însă, menținută „în marginile frumosului”. Elogiind poezia patriotică a lui Octavian Goga, Maiorescu spunea: „Dar unde se vede arta scriitorului, nu este în patriotismul simțit, ci în manifestarea lui menținută în dreapta măsură a frumosului... cu cât expresia e mai măsurată, cu atât impresia e mai adâncă”.³⁾

Opera clasică e un mic cosmos în care sentimentele se aliază cu înțelegerea („ideea emoțională” a lui Maiorescu), sensibilitatea se întrepătrunde cu raționalul, „fondul” corespunde organic cu „forma”. În această plăsmuire armonioasă își vestește biruința un suflet ce a invins bogăția anarhică a elementelor; e chipul armoniei umane imprimat materiei. În ea și-a găsit împăcarea omul și lumea; de aceea radiază atâta echilibru și seninătate.

Asemenea plăsmuire nu mai cere nimic timpului, ea nu cunoaște această dimensiune. Pentru clasici arta e de domeniul întemporalului. De aceea ea nu clădește cu materia efemeră a individualului și particularului. Lumea ei e lumea eternă a substanțelor, „ideilor”, prototipurilor.

„Forma ei — spune Maiorescu — trece neatinsă peste valurile timpului... în lumea fericită a artei timpul nu mai are putere și nu mai are înțeles, și cine, înălțat în sfera ei, a știut să plămuiască forma frumoasă, acela de sigur, dar numai acela a ajuns pe calea nemuririi”.⁴⁾

După cum înlătură vâlul înșelător al fenomenelor, arta eliberează și de rețeaua intereselor practice, care ne leagă de imediat și trecător. Ca să „frângă valul timpului”, poezia nu trebuie „expusă vicisitudinii mobile a zilnicelor interese”; de unde „uitarea de sine”... „înălțarea impersonală”. Eliberat de aspirarea nevoilor, sufletul senin poate contempla lumea formelor nepieritoare.

Această evadare din captivitatea subiectivității noastre și acea înălțare peste lumea fenomenală dau artei clasice în primul rând un caracter de idealitate, de aspirație după frumosul ideal: „Dispoziția poetică înalță peste sfera de toate zilele”... „într’o sferă mai distinsă⁵⁾”; arta introduce „o suflare de idealism în existența de toate zilele” (pag. 53); în același timp acea înălțare îi conferă și un caracter de largă obiectivitate, de largă umanitate.

Romantismul e în esență individualism, deci subiectivism. „Lumea este reprezentarea mea” e propozițiunea cea dintâi din opera capitală a lui Schopenhauer, din care derivă cu strictețe logică tot aspectul romantic al operei sale. Din acel subiectivism derivă toate aspectele

¹⁾ Critice I, pag. 38.

²⁾ Sublinierea e a noastră.

³⁾ Critice III, pag. 299—300.

⁴⁾ Critice I, pag. 174—175.

⁵⁾ Ibidem, pag. 59 și 54.

artei romantice. Din individualismul romantic, un individualism acut și deci desrădăcinat, decurge, spre pildă, sentimentul incompatibilității cu lumea și al singurătății deci, al nevoii de refugiu, refugiu în lumea visului deformant, în cea fantastică a basmului, în trecut...; din același individualism, preferința pentru lirism, căci el e o mărturisire neimpiedecată și neocolită a sufletului. Arta poate luneca spre hermetism, căci își socotește istovită misiunea în simpla mărturisire de sine, fără preocuparea de fenomenul socializării. „Turmentul” clasic, problematizarea, toate din sentimentul dizarmoniilor lăuntrice, pentru că sufletul nu-și mai simte unitatea interioară a eului, acea unitate care implică permanență, deci structură, un anumit grad de impersonalizare. Individualismul acesta e în permanentă revoltă contra regulilor, contra oricărei uniformități. Impersonalei rațiuni el preferă imaginațiunea, pentru libertatea și culoarea ei subiectivă. Dar nu vrem să facem aci o analiză a romantismului. E de ajuns atât pentru a-l opune obiectivității clasicismului.

Clasicismul e larg umanitar fiindcă urmărește tipicul, generalul omenesc. E obiectiv, căci e supus la obiect. Pentru antici arta e „mimesis”, nu a simplei aparențe înșelătoare, căci ea e căutătoare de esențe. De aci naturalețea, firescul.

Iată aceste caractere clasice recomandate de Maiorescu.

Despre caracterul obiectiv, adânc omenesc, al poeziei populare: „Ceea ce abundența tristeței sau bucuriei i-a scos din adâncul inimei sale” (inimei poetului țăran), „nu este niciodată al lui; în toate inimele își află un răsunset și la toate le devine o proprietate: fapta lui devine fapta lor, el însuși pierde necunoscut... din poezia lui îți vorbește însăși durerea și însăși bucuria, dar nu un individ care suferă, un individ care se bucură. Însă tocmai acesta este semnul adevăratei poezii”...¹⁾

Despre eroul romanului va scrie, mai târziu, că din limitele de clasă socială și din acelea ce i le pune apartenența la o anumită naționalitate, „se înalță din strămoșia timpului și a spațiului spre o simțire universal omenească”...²⁾

Relevând meritele poeziei lui A. Naum, Maiorescu formulează totuși unele rezerve; „Da, opera d-tale nu este din acele ce se impun atențiunii obștești. Cadrul arhaic al multor poezii ale d-tale, felul rafinat de religiozitate și de melancolie al mai tuturilor, se adresează la un gen restrâns de cetitori, abat poezia dela calea cea mare a emoțiunii generale și etern omenești, o duc pe poteca unor predilecțiuni prea individuale, și chiar cei ce te urmează cu plăcere pe acest drum, se opresc uneori mirați de cotiturile lui”...³⁾

Pentru adevărul și firescul (naturalețea) creației literare Maiorescu s'a pronunțat și explicit de câteva ori. „Adevărul artistic e un adevăr subiectiv” spune Titu Maiorescu. Dar subiectivitatea aceasta nu e subiectivitatea Romanticilor, căreia i se deschide câmpul tuturor libertăților, ci după concepția sa clasică, ea e stăpânită de multe rigori: ea trebuie „ținută în marginile frumosului”; ea înalță — în opera de artă — peste searbădul și prozaicul zilei „introducând o suflare de idealism în existența de toate zilele”; în fine — ceea ce ne preocupă acum — ea „prescrie (poetului) să-și intruzeze în forma poetică... simțiminte adevărate”...⁴⁾ Valoarea poeziilor noastre populare stă și în „lipsa de orice artificiu, de orice dispoziție forțată”, în „simțimântul natural ce l-a inspirat”...⁵⁾

Tot „prin simțimânt natural, prin adevăr” se afirmă și superioritatea „direcției nouă” în poezia și proza română.

Ne reamintim de aspectul dual al frumosului după estetica maioresciană, inclus în definiția „idee învălătată în formă sensibilă”, sau „idee emoțională în formă sensibilă”. Așa dar Maiorescu deosebea la o operă de artă *ideea* și *forma*. Forma o constituiesc imaginile sensibile pe care cuvintele le trezesc în imaginațiunea noastră, deci limbajul poeziei trebuie să fie concret și sensibilizat cu ajutorul epitetelor, metaforelor.

Cerința aceasta atât de esențială în estetica de care ne ocupăm, după care limbajul trebuie să fie plastic, e o concepție transmisă din Antichitate. Se citează astfel cunoscuta expresie

¹⁾ Critice I, „Poezii populare române”, pag. 75.

²⁾ Critice III, pag. 75.

³⁾ Critice III, pag. 295.

⁴⁾ și ⁵⁾ Critice I, pag. 92 și 74.

horațiană „ut pictura poesis”, după înțelesul căreia poezia trebuie să evoce sensibil, ca și pictura. Cred că această înrudire între pictură și poezie se poate explica, pentru Antichitate, pe temeiul „mimesis”-ului clasic, după care arta imită natura: „Omnis ars naturae imitatio est” spunea Seneca (Ep. LXIV). Această evocare sensibilă a naturii, această „imitare” deci, o face imaginea poetică. De aci preocuparea lui Aristotel — în Poetica sa — de imagini și metafore, care dau contur sensibil gândirii. Stăpânit de această viziune clasicistă, Maiorescu n'a luat mai de loc în considerare un alt mijloc tot atât de prețios pentru poeți: valoarea muzicală a cuvântului. „Sonul literelor nu are să ne impresioneze ca ton muzical, ci mai întâi de toate ca un mijloc de a deștepta imaginile și noțiunile corespunzătoare cuvintelor, și unde această deșteptare lipsește, lipsește posibilitatea percepțiunii unei poezii”, stă scris chiar pe prima pagină a studiului său din 1867.

Pare a fi în cuvintele, pe care noi le-am subliniat aci, formulată cerința conformării poeziei cu realitatea obiectivă așa cum o percepe inteligența noastră. O asemenea cerință o află d-l G. Călinescu și în analiza pe care Maiorescu o făcea unor versuri rele ale contemporanilor săi: „Maiorescu cere comparației să fie potrivită cu gândirea (în loc să-i ceară să deștepte idei poetice), însă prin această „gândire” el înțelege natura însăși, cu legile ei, ca încorporare a ideilor. Prin urmare el așteaptă dela poezie să imite realitatea în marginile înseși ale percepției universului obiectiv. Maiorescu impune poeziei să fie prozaică”...

Dar, obiectează d-l Călinescu, „în poezie și în vis avem de aface cu o altă lume, liberă de legile fizice, în care orice e cu puțință, dacă are semnificație”.¹⁾

E adevărat că estetica maioresciană nu concepe poeziile lipsite de sensuri intelectuale, îndepărtate de realitatea de pe planul inteligenței. Anumite imagini — ca aceasta bunăoară: „Coruri de nimfe pe buza-ți lină, Le văd cum joacă incetșor” — el le găsea nefirești, pentru că nu se puteau reprezenta intelectual, plastic.

Să nu pierdem însă din vedere că Maiorescu simplifică mult lucrurile pentru ca să poată fi, ceea ce a voit să fie în estetică, un vulgarizator. Să nu ne pronunțăm nici numai pe baza unora din texte. Oponem, dar, citatului ce am făcut din lucrarea d-lui Călinescu, acest text din „Criticele” lui Maiorescu: „Și în toate cazurile cuvântul adevărat în aplicarea sa la artă trebuie înțeles cum grano salis...”

Cuvintele poetului pot dar să fie tot așa de puțin reale în înțelesul lor exact ca nălcuirea nebuniei, numai simțământul cel profund al naturii să fie păstrat; și cine a înțeles odată natura vizionară a întregii existențe, nu se va mira de aceasta...”

Cu alte cuvinte: „adevărul artistic este un adevăr subiectiv”...²⁾

Încheiem cu o ultimă considerație asupra legăturii dintre fond și formă în opera de artă. În scrierile sale de îndrumare în domeniul artei poetice, Maiorescu transpunea la noi o mare și mult debătută problemă, actuală pe atunci în estetica germană: problema dualității formei și conținutului („Gehaltsaesthetik” și „Formaesthetik”), față de care se luau poziții diferite: parțiale și exclusiviste, sau de sinteză a pozițiilor contrarii. Linia generală a esteticii lui Maiorescu este aceea de dreaptă măsură între „formaliști” și „conținutiști”. Raportul este o intimă întrepătrundere a celor două aspecte ale artei. Și în această privință Maiorescu rămâne deci hegelian. Filosoful german, concepând frumosul ca o revelație a ideii în sensibil, prin acest idealism concret — cum îl numește Hartmann — deținea o poziție de sinteză între idealismul abstract și formalismul estetic. Ceea ce Hegel spunea despre adecuata întrupare a unui cuprins ideal în forma sensibilă în cazul artei clasice, constituia și pentru adeptul său român un ideal al artei în genere: „arta are misiunea de a înfățișa ideea în formă sensibilă și pentru intuiția imediată... ea își trage valoarea și demnitatea din corespondența și unitatea dintre idee și forma ei; înălțimea și excelența artei, potrivit conceptului ei, se măsoară cu gradul de intimitate și unire în care idee și formă par topite laolaltă”.³⁾

¹⁾ G. Călinescu: *Istoria literaturii române*, pag. 355.

²⁾ *Critice I*, pag. 52--53.

³⁾ Folosim textul în traducerea d-lui T. Vianu: *Dualismul artei*, pag. 18.

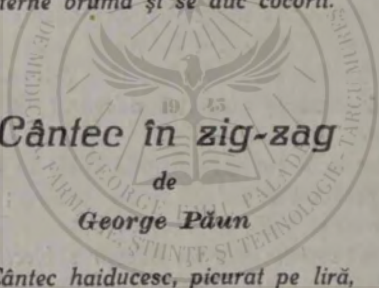
Rod plâns

de

Ion I. Vintilă

Mustește toamna 'n vie ; beți, aracii
S'au înclinat și gem de vin ciorchinii.
Au dat gutuii 'n pârg și 'n fund copacii
Și'ntorc podoaba frunzelor țărâni.

Târziu . . . și fata toamnei nu mai suie
Pieptișul dealului printre podgorii . . .
Mi-i dorul murmur frânt ; și 'n noaptea asta
S'așterne bruma și se duc cocorii.

Cântec în zig-zag
de
George Păun

Cântec haiducesc, picurat pe liră,
Naște gând pribeag.
Epopaea vieții strofele-și înșiră
In trudit șireag.

Veacul pământean, rezemat de zări,
Stă hotar de gând.
Orizonturi pierd, pe întins de mări,
Valuri tremurând.

Prin păduri de fag trece craiu viteaz,
Un amurg de vară.
Soarele de aur s'a 'necat în iaz,
Plopii plâng în seară.

In trudit șireag,
Epopaea vieții strofele-și înșiră . . .
Naște gând pribeag :
Cântec haiducesc, picurat pe liră.

NICOLAE BRANA

Evocare

Lirica lui Cincinat Pavelescu

de

Mircea Bogdan

În frământările culturale din presajma simbolismului cernut prin sîta unor imitații mai mult sau mai puțin izbutite, poezia lui Cincinat Pavelescu s'a ivit la început sfioasă, ca o floare ce-și tremură petalele în maldărul de frunză putredă, sub soarele tulbure încă al unei primăveri îndoince. Era mai mult o șoaptă de vînt rătăcită în adâncime de crîng, ce-și caută culcuș prin hățișuri; o dorință nelămurită ce nu-și așteaptă împărtașania, dar nici nu izbutește să-și domolească neastămpărul. Tresărind în cascadă de vers sprinteni, care nu aducea nimic nou, dar nici nu se apropia prin nimic de literatura sămănătoristă, — chiar acolo unde poetul se simte chemat să desvăluie cu mijloace învechite taine ce răsar ascunse în văluri de stafie, ca jocul razelor în pulberea apei morților — cântă cu glasul înecat de suspine nimnicicia asupra căreia sufletul neștutur lasă să se aștearnă o undă de îngrijorare. Toate în ochii poetului păreau vrednice de luare aminte, dar nimic nu era în stare să-l deslușească în ce chip se făcuse legătura dintre ființa lui și neastămpărul lumii inconjurătoare. O frunză desprinsă din copac, un gălgăit de ape la poale de coluc, o șoaptă furlșată printre frunze, un sbor de flutur rătăcit în lumioă, totul pentru el se lvește ca un prilej de neliniști, și aceeași întrebare îi stă pe buze, ascunsă în umbra unui zâmbet de resemnare:

„Iar din smîntitul tău amor,
Și-atâtea vise mincinoase,
Azi ce mai e? Un pumn de oase —
Un pumn de oase 'ntr'un coșclug"...

Așa își răspunde în cele din urmă poetul. Dar aceasta nu-l îndeamnă întru nimic să se înstrăneze de amărăciunea ce-l poartă pe aceleași cărări ale înfrîngerii, nici să se socotească în desnadejdea celui căzut, dincolo de năzuța omului, spre făclia sortită să-l înfrățească cu dumnezelrea.

Poetul își dă seama că o mână nevăzută îi va închide pleoapele într-o zi, smulgându-l sufletul din pajșteala visului, cum ar smulge o floare de care nimeni nu se întreabă câtă mireasmă a risipit în lumină de stele, când s'au înșirat pe salba clipelor triurle de priveghetoare. Ci, cîntînd să se descătușeze din strînsoarea negurilor, ce-l zăvoresc parcă înadins porțile înțelegerii, fără pic de resemnare de astădată, se vede rătăcind în necunoscut, către aceeași țintă, dîndu-și seama însă că, deși rămân necercetate zările spre care sufletul îl năzuște, simte cum îl apasă pe umeri povara clipelor și tocmai din această trudă își plămuește o mîngăiere:

„Și nu știu dac'am suferit,
N'am fost sărac, n'am fost bogat.
Am și iubit, am și ultat,
Am și ultat, am și iubit".

(Farniente)

Căciinat Pavelescu e un liric. În poeziile sale adânc simțite și turnate în versuri lapidare, în fiecare clipă și se destăinuiește un suflet chinat de eternele probleme ale existenței, mereu întălnim aceeași năzuință spre ideal și perfecțiune. Intreaga operă este străbătută de cea mai desăvârșită sinceritate, nimic nu e artificial sau căutat. Din poeziile sale se desprinde o spovedanță discretă, dar pătrunzătoare. El susține că numai suferința îl ridică pe om și-l face capabil să înțeleagă rostul vieții. În fiecare ființă care a îndurat grelele lovituri ale sorții, el vede un frate, cum admirabil concretizează poezia „Trecătorului”.

Tot prin suferință ajungem la artă, suprema creațiune a sufletului omenesc.

„Când ceasul va veni să ne despartă
Și te-o 'ngropa în brazda de țărână,
Mînune ce-al leșit din a mea mână,
Un plug va re'nfrăți a noastră soartă.

Și trist mă 'ntreb: Din forma ta păgână
În care-am prins atât flor de artă,
Din gipsul tău și din cenușa-mi moartă,
Ce-a fost ursit de-apururi să rămână?”

(Olarul și amfora)

Sufletul său este străbătut de un misticism nelămurit. Neliniștit se întreabă: Ce este viața, care este rostul ei? Suntem noi stăpânii faptelor noastre, sau o putere ocultă ne călăuzește spre scopuri necunoscute?

Constată deșertăciunea năzuințelor omenești și spulberarea iluziilor noastre. În aceste clipe singurătatea și moartea îl apar ca singura soluție. Tot sbuciumul și toată lupta devin inutile în fața morții, căci într-o clipă moartea așterne ulfarea peste tot ce a fost. Aceste concluzii pesimiste ar părea că-l împing pe poet la revoltă. Și totuși el nu se oprește la această interpretare unilaterală a fenomenelor, el nu privește problemele existenței prin prisma egoistă a individului, ci se închină cu smerențe în fața eternelor legi ale firii. Și este impresionantă această liniștire a sufletului său sbuciumat, în fața rosturilor mai adânci care guvernează lumea:

„Pleca un stol de rândunele,
Și eu, cu ochii după ele,
M'am dus, cu drag, până în zare,
Cuprîns de-o tainică 'ntristare.
Căci toamna care le gonea
Căzuse și pe viața mea.

Și-am înțeles de ce măhnirea
Din ochii-mi tulbură lacrimi storce:
Ca mâine ele s'or întoarce —
Dar tinerețea, dar iubirea?”

(Amurg de toamnă)

În fața acestor legi ale firii eterne și neschimbate, egoismul omenesc, lovit o clipă în interesele sale, se transformă într'un nobil altruism.

„Dar soarele ce moare, încă
Mai râde 'n pomii înfrunziți,
Și 'n seara caldă și adâncă,
Mai cântă râul — auziți!
O, voi ce mai trăiți o clipă
În ritmul vieții și-al iubirii,
Lăsați pe morți în groapa lor
Să 'ndeplinească legea firii.
Și voi, în prîpă,

Sorbînd mirosul primăverii
 Din vîntul care mișcă merii
 Înfloriți,
 Veți bănuî într'o arpă
 De pasăre ce trece
 Ca un flor,
 În umbra unui nor,
 Un plcur rar de ploale rece,
 În vînt când mișcă trandafirii —
 Că morții noștri din pămînt
 Sunt: apă, umbră, floare, vînt.

(Panteism)

Astfel moartea apare ca o transformare, creatoare de viață nouă. Poetul se consideră ca o particulă a naturii, supus acelorași legi.

„Ca floarea umedă sub rouă,
 Nădăjduesc o viață nouă”...

(Primăvara)

Omul și firea, planta și pasărea, pulsează uniți de seva primăverii care-i face să palpite în același ritm.

Dând fenomenelor vieții această firească interpretare, el consideră și iubirea ca pe o lege eternă a naturii. Astfel, pentru el dragostea nu este capriciul de o clipă al individului, ci o manifestare însăși a vieții. Iubirea dă rost acestei lumi și face să ne legăm de viață, oricât ar fi de grea sau de ingrătă.

„Visez o iubire străină
 De orice pornire vulgară”...

(Visez o iubire)

„Iubirea mea nu-l zvon de șapte,
 Nici mandolină pe sub geamuri,
 E vînt sălbatic, vînt de noapte,
 Ce smulge flori și frînge ramuri”.

(Romanță)

Și dacă poetul a fost inspirat în aceste poezii de iubiri de o clipă, sau de pasiuni profunde, a căror urmă rămâne adînc săpată în suflet, până în clipa supremă a vieții, inspirația nu se datorește atât unei femei, cât sufletului său subtil și delicat.

Cele mai frumoase versuri sunt adresate unei ființe ideale, pe care o așteaptă și a așteptat-o cu înfrigurare toată viața. Astfel concepută, femeia apare în lirica lui Căciunat Pavelescu ca idealul suprem al vieții. Intocmai cum binecuvîntează fenomenele cele mai neînsemnate ale firii, care par să nu aibă niciun scop, numai pentru ecoul pe care-l trezesc, pentru că-l fac înțina să bată și sufletul să cînte, așa adoră și femeia, privind-o prin prisma eternității.

Dar Căciunat Pavelescu nu este numai romantic. Cu atât mai mult nu poate fi un poet de școală nouă. Cu sufletul plin de simțire, ca orice ființă străină de măruntele preocupări omenesci, și-a așternut mireasma gândurilor în trecere spre vecinicie chinul de marea tăină pe care nu va fi deslegat-o nici în ceasul din urmă. L-au vrăjtit singurătățile limpezii tulburate de glasul priveghetorilor, a tresărit la auzul unei note risipite în puterea nopții dela o fereastră deschisă.

Clasic prin forma sa, prin limpezimea versului, la care se adaugă o cugetare chinută, în urma unor cercetări adînci — un neajuns, poate, sortit să întunece pe unele locuri tot ce se putea lămurii pe nesimțite în sufletul poetului, — Căciunat Pavelescu rămîne un apostol al luminii ce-și risipește bogăția peste rîna veacurilor și unul dintre nefericiții cîntăreți ai dragostei.

TEXTE ȘI SCRISORI

Din legăturile lui Al. Papiu Ilarian cu Blajul

de

Șt. Manciulea

(Urmare)

Bursa din fundațiunea Ramonșană întârzie să sosească la Viena. Greutățile de ordin material — taxe de înscriere, locuință și hrană — cărora avea să le facă față Al. Papiu Ilarian, l-au îndemnat să se adreseze din nou Consistorului blăjan cerându-i trimiterea burselor cât mai degrabă, în capitala împărăției.

„Venerabil Consistor!

Cu începutul lui Noembrie a. c., având bunățatea d-l Canonic Cipariu a-mi da înainte din fundațiunea ramonșană 100, adică una sută R. f. m. c., pentru a veni la Viena, spre a continua la Universitatea de aici cursul juridic și a pune censura din drepturi: n'am întârziat numai decât a pleca pe cale — ne mai putând aștepta după grațioasa rezoluțiune a Venerabilului Consistor — și așa încă prea târziu sosind și numai cu peculiara excepțiune pentru credincioșii transilvani, cum se espresă Directorul Universității (consilierul de guvern Kudler), fiind primit la Universitate. Dar ajungând în Viena și prezentându-mă la poliție și la Directoratul Universității, atât poliția cât și directorul mă provoacă să le arăt din ce voi trăi aici la școală. Așa este rânduiala în Viena, ca să nu se înmulțească proletarii. Deci spunându-le eu că din fundațiunea ramonșană, ei mă provoacă ca să produc ceva document. Așa am fost silit să zic că rezoluțiunea pentru fundațiune e pe cale și o aștept în tot momentul, din cauza asta poliția mi-a dat Aufenthaltsscheinul numai până la Crăciun. Drept aceea;

Atât din cauza asta cât și pentru că banii ce i-am anticipat dela d-l Canonic Cipariu i-am cheltuit pe drum, pe cărți școlastice, haine etc. și așa acum mă aflu în o stare de tot mizeră aici în străinătate, mă rog de Veneratul Consistor ca cât se poate mai curând să se îndure a-mi trimite rezoluțiunea, cu care să mă pot legitima atât inaintea poliției și a Directoratului, cât și ca să-mi pot scoate banii cu cari să-mi cumpăr pâinea de toate zilele. Imi iau îndrăzneala a însemna Ven. Consistor că în Universitatea Vienei numai doi juriști suntem Români: eu și Ios. Hodoșiu, care încă așteaptă rezoluția oplacidătoare din fund. ram., când Sași — m'am minunat numai câți am aflat.

Dealtmintrelea eu ascult: dreptul și procesul criminal, dreptul civil austriac și dreptul feudal cambial și comercial. Testimoniile din toate astea la timpul său imi voi ținea datoria cu umilință a le așterne Venerabilului Consistor.

Cu ocaziunea aceasta mă mai rog de Ven. Consistor ca rugămintea ce o am băgat pentru muma mea încă în luna Octomvre, să binevoiască a o lua în adevărată băgară

de seamă. Eu mă rugai cu speranța că Ven. Consistor, atât pentru mine se va grăbi cu trimiterea rezoluției, cât și pentru muma mea va face grațioase puneri la cale, ca să aibă din ce trăi.

Recomandându-mă grației Venerabilului Consistor sunt,

Viena 24 Novembre 1849.

Alexandru Papiu

auditor de drept în Universitatea din Viena în a. II."

Consistorul blăjan a făcut din vreme toate demersurile ca ascultătorii de drepturi din Viena să-și poată primi la timp bursele. Unele neînțelegeri ivite între Blaj și Guvern pe chestiunea administrării acestor fundațiuni, au produs încurcături și au ridicat mai multe greutăți de ordin material, care au putut fi înlăturate numai prin o lungă corespondență între biserica română unită și organele statului. Sufereau de pe urma acestor neînțelegeri blejii bursierii, cum rezultă din scrișoarea lor de mai jos, adresată din Viena Consistorului blăjan.

„Venerabil Consistor!

Subscrișii toți patru am îndreptat în zilele trecute și pe poștă umiltele noastre cereri către Ven. Consistor, spre a ne putea căpăta mai încolo competențele din fundațiunea Ramonțiană — fiindcă subscrișilor A. Papiu și I. Hodoșiu, cu transpunerea administrațiunii dela guvern la V. Consistoriu ni s'au împiedecat din 1 Septemvre s. n. a. c. scoaterea ulterioară a fundațiunii din casa Austriei de jos; eară nouă: Șipotariu și Rațiu, precum prea bine v te cunoscut Ven. Consistoriu, din 1-a Octomvre încolo avem de a aștepta dela Ven. Consistoriu competențele noastre; cu această ocaziune din nou ne repețim cererile noastre, cu atât mai vârtos că noi A. Papiu și I. Hodoșiu din 1-a Septemvre suntem, eară Șipotariu și Rațiu cu finitul lui Septemvre vom să fim în mare lipsă.

Dealtmintrelea așteptând, cât se va putea mai în grabă, mângăioasa punere la cale, suntem,

At Veneratului Consistoriu
prea umiliți fii

Alexandru Papiu, auditor de drepturi
Iosif Hodoșiu, auditor de drepturi
Ioan Șipotariu, auditor de drepturi
Ioan Rațiu, auditor de drepturi."

Viena 15 Sept. 1850.

Studentii bursierii al fundațiunii Ramonțiene, la sfârșitul anului școlar erau datorii să înainteze Consistorului din Blaj certificatele eliberate de Universitate, din care să se constate atât examenele trecute cât și media obținută la fiecare obiect de învățământ. Vlădăul Șuluțiu, prin adresa de mai jos, le aduce aminte de această îndatorire.

„Din grațioasa demândare a Excelenței Sale d-l Guvernator sub Nr. 9106 și 27050 a. c. eșită, se provoacă toți aceia cari în prezent se află în cursul stipendiului din Ramonțiana fundațiune, a face destul, cari până acum nu au făcut, condițiunii în testamentul fondatorului prescrie, adică:

Să producă până la 1 Ianuarie 1851 testimoniuri de progres sau de aplicațiune și moralitate înaintea acestui Capitul al bisericeii catedrale din Bloj, descrise pe hârtie timbrată, altmintrelea stipendiile nefăcătorilor destul până la defiptul termenul acesteia condițiuni, se vor declara vacante — în cazul acesta de pe urmă firește urmează că unul din stipendiile fundațiunii preatinse pot deveni în vacanție. Deci dară după preanonorata ordinație guvernială, noii recurenți la aceasta fundațiune vor avea de a implini următoarele condițiuni, adică: vor avea de a produce înaintea Capitulului:

- a) carte de botez și de vărsat;
- b) testimoniu medicesc despre starea sănătății;
- c) adevăriniță despre sărăcie;
- d) testimoniu de progres și moralitate — iarăși pe hârtie timbrată descrise".

Al. Paplu Ilarian, la Viena, pe lângă audierea diferitelor cursuri de drept de pe lângă Universitate, lucrează cu tot focul tinereții la redactarea „Istoriei Românilor” pe care o și publică în două volume. Faptul acesta l-a adus meritate laude, dar și multe neajunsuri. Prietenia lui cu frații de revoluție din Transilvania, adevărurile spuse în legătură cu această mișcare de eliberare a Românilor în cartea sa de istorie, au determinat Guvernul să-l retragă bursa primită dela Blaj și să-l confişte volumele din „Istoria Românilor”.

Toate aceste mizerii pe cari oficialitatea statului i le-a cauzat lui Al. Paplu Ilarian, l-au îndemnat să plece la studii în Italia, căutând să urmeze facultatea de drept din Padova. A mai fost îndemnat să părăsească Viena și pentru faptul că se gândea — el și tovarășii lui de studii — că va reuși să ia ființă în Transilvania acea mult dorită „Academie” românească de drepturi, unde avea să ajungă și el profesor. Ori la ocuparea acestei catedre îl trebuia diploma de doctor în drepturi, pe care avea să o obțină în Italia.¹⁾

Ajun în Padova — împreună cu Iosif Hodoșu — a avut de luptat cu multe greutăți materiale. Lipsit de bursă, care era singurul ajutor de a-și susține existența în Italia, Al. Paplu cu data de 7 Dec. 1852 — împreună cu Hodoșu — se plânge mitropolitului Șuluțu cerându-l să facă toate demersurile la Guvern pentru a li se acorda bursa din fundațiunea Ramonșal și pe mai departe. Arhiviereul cu data de 21/9 Dec. 1852 le-a trimis răspuns, cu multă afecțiune, arătându-le că nu Mitropolia este de vină că li s'a retras bursa, ci el, cari au plecat la o universitate străină fără să-și fi cerut involve dela guvern.

„Suplica ta dimpreună cu a consoțului tău Iosif Hodoșu, dto Padova 7 Dec. s. n. an 1852, cătră noi și V. Capitulul nostru trimisă, prin carea vă rugați ca decretul de stipendiu Ramonșian să vi se trimită spre a putea scoate banii acolo, cu a inimii noastre neplăcere o am primit în 16 a aceleiași luni, și pentru aceia cari, după cum înțelegem din scrisoarea voastră mai sus atinsă, dela C. R. Universitate a Vienei, unde vă era stipendiul asigurat, v'ați depărtat fără a fi elucrat expresă personala licență de a vă muta la o altă Universitate, dară mai vârtos și pentru aceea pentru că după testamentul neuitatului fondator Simeon Ramonșoi, fiind stipendiile acelea regulate la institutele de științe și arte a Vienei, Pestei, Schemnitz și a Transilvaniei, dela noi a face în aceleiași strămutare nu ne cunoaștem îndreptățiți. Precum bine veți ști, noi cu umiltele noastre cereri alergând la preainaltul și preainduratul tron al Maiestății sale, mai sub alergarea a două luni am petrecut în Viena. Dacă sub acel timp venind înaintea noastră, v'ați fi descoperit dorul de a mai studia și în alta mai depărtată Universitate, nu ne-am fi pregetat a face cuveniții pași în această privință la Inaltul Maiestății Sale apostolice minister de cult și învățământ — și așa nici noi, nici voi fiilor, am fi puși în o asemenea neplăcută alternativă, însă acum după ce aceasta s'au lăsat afară de considerațiune, nimica rămânând alta decât aceea ca înșiși să recurgeți pentru aceasta personala facultate și licență, carea după ce se va da trimițându-ne încoace, și din parte-ne vom conluera la locurile inalte ca să ne fie iertat stipendiile poftite a le asigna în loc ca acel, care nu se cuprinde în testamentul marelui fondator.

Iară la întâmplare, când Inaltul a Maiestății Sale Sacratissim minister nu și-ar da spre ceva asemenea grațioasa sa învoire, fără întârziere să vă reîntoarceți la Viena, de unde dacă nu veți putea acum ca doctori, absolvind cele de absolut în patrie, ca cei mai credincioși ai Maiestății Sale apostolice și a inaltului tron drepti supuși, să veniți ca după fidelitatea și până acum arătată să puteți fi și amatei noastre națiuni bucurie și content. Cu aceasta așteptându-vă declarațiunea și poftindu-vă dela înălțatul spre toate cele de folos părinteasca binecuvântare și îndreptare, rămân”.

La scrisoarea Vlădicului răspund Al. P. Ilarian și I. Hodoșu, arătând că el au trecut în Italia pentru a nu pierde termenul de înscriere la Universitatea din Padova și crezând că bursele le vor primi și acolo fără de nicio greutate. Au mai fost îndemnați și de dorința de a obține cât mai grabnic titlul de doctor, pentru a putea profesa advocatura. Se roagă apoi ca mitropolitul și

¹⁾ Al. Marcu, Simion Bărnuțiu, Al. Papiu Ilarian și I. Hodoșu la studii în Italia. București 1934, p. 21.

capitul să le prezinte cererea făcută guvernului, și să facă tot posibilul ca să le obțină îngăduința de a-și termina studiile în Italia. ¹⁾

Mitropolitul Șuluțu primind „suplica” lui Al. P. Ilarian în chestiunea transferării burselor de la Universitatea din Viena la cea din Padova, a făcut personal demersuri în acest sens pe lângă guvernul împărătesc. Toate intervențiile înaltului Ierarh au rămas zadarnice, guvernul n'a aprobat cererea celor doi studenți români din Italia, ci l-a pus în vedere mitropolitului să le comunice să se întoarcă de urgență la Universitatea din Viena dacă voesc să-și mai mențină bursele. Ierarhul cu adresa Nr. 197 din 1853 le împărtășește rezultatul acestor demersuri, sfătuiră pe Al. P. Ilarian și I. Hodoșu să se întoarcă la Viena, unde să caute să-și termine studiile.

„Ce s'au scris din partea noastră înaltului guvern în privința transferării stipendiului din Viena la altă școală C. R. din Italia, din aici închisa sub A. a noastră reprezentare veși vedea. Ce răspuns am primit la aceasta arată copia decretului guvernial, carele așisderea spre cunoașterea lucrului deplin sub B. vă împărtășim. Tot ce am câștigat este observarea impusă că am așternut documentul netimbrat. Cu părintească sinceritate vă mărturisim cum că atât am înțeles de pasul ce ați pățit cu părăsirea Vienei, ne-am temut de asemenea urmare, și acuma vedem că temerea nu ne-a fost fără fundament. Nimica ne rămâne dară îndărăpt decât să vă sfătuim aceea ce și înaltul guvern vă sfătuiește, adică să vă întoarceți la Viena și acolo să gătați cursul științelor, altfel stipendiile lesne se vor putea declara vacante”.

Adresa vlădicului Șuluțu înalntată guvernului are acest cuprins:

„Înaltului Minister al Cultelor.

Tinerii din Transilvania Papiu Alexandru și Iosif Hodoșu, studenți în drept, mai înainte ai Universității din Viena, bursieri ai fundațiunii Simeon Ramonțai, doctor în medicină, cu 300 floreni anual, au părăsit pentru un scurt timp Universitatea din Viena, plecând cu permisiunea superiorității la Universitatea din Padova, crezând că se vor putea bucura de bursa mai sus amintită, de care s'au făcut vrednici în cel mai înalt grad, de aceea au rugat prin scrisori pe administratorii acestei fundațiuni ca prin intermediul înaltului comisar guvernamental (E. C. R.) să se obțină îngăduința ca bursa pe care o luau la Viena, după transcrierea cuvenită, să o poată ridica în cotele obișnuite și la Padova. La aceasta Ex. Sa C. R. Guvernator a respins cererile cu următoarea rezoluție: „Această fundațiune prin voința testamentului Ramonțai este plătită numai în Viena, Ungaria sau Transilvania”, în rezoluția din 2 Februarie Nr. ⁸³⁸/₂₈₅, comunicată studenților pe cale particulară, aflați în lipsă foarte mare. Am intervenit prin noui rugăminți cerându-mi intervenția personală la Ex. Sa Comisarul C. guvernamental, pe care am făcut-o, cumpănind sărăcia lor, precum rezultă din extrasul protocolar sub ¹/₁ cu cererea mea directă la Com. Reg. G., care fiind respinsă, nu ar fi rămas pentru petiționari nicio altă mângăiere. Dar rezultatul celei de a doua cereri nu a fost altul decât acelei dintâi, după cum se constată din rezoluția pusă în 10 Iunie a. c. Nr. ^{10.800}/₁₆₆₀ de înaltul C. R. Guvern, cu o singură adăugire, că li se îngăduie petiționarilor să poată face apel la autoritatea mai înaltă.

Fiindcă s'a aflat în ce mizerie trăiesc și cât sunt de strâmtorați, desamăgiți în neajudejile lor, tinerii petiționari de îndată ce le-au adus la cunoștință rezoluția negativă, de pe cererea a doua înaintată, rezoluție pusă de Înaltul C. R. Guvern, din cauza motivelor arătate în extrasul protocolar; de aceea recurg cu adâncă supunere la Înaltul Minister al Cultelor, pentru tinerii numiți mai sus Alexandru Papiu și Iosif Hodoșu, studenți la Universitatea Padovană, și cari după cum reiese din certificatul original anexat sub Nr..., au depus strălucit examenele de riguros în drept și studiază cu mare râvnă și laudă știința dreptului, ca să se îngăduie să ridice bursa din fundațiunea Ramonțiană la Padova; aceasta nu prejudiciază testamentul generosului donator ci dimpotrivă, corespunde cât mai fidel intențiunii fondatorului, care este progresul cultural al tinerilor bursieri, cari studiază știin-

¹⁾ Al. Marcu, op. cit., p. 60.

țele și artele liberale, deci nu se poate presupune că înțeleptul și piosul donator ar fi legat donația lui de un loc anumit, ca tinerii dornici de câștigarea unei științe mai bogate și mai desăvârșite să nu-și poată continua studiile și să învețe cu ajutorul acestei burse, decât în locurile designate, din monarhia austriacă.

Cu umilință reînnoiesc cererea mea, din dragoste pentru talentul strălucit și progresul în studii al tinerilor petiționari, rămânând cu cea mai mare considerație și profund omagiu și respect“.

După multe alte intervenții Guvernul austriac din Viena aprobă la 8 Aprilie 1813 ca atât Al. P. Ilarian cât și I. Hodoșu să fie admisi a trece examenele la Universitatea din Padova. Această îngăduință a soluționat și problema bursei din fundațiunea Ramonșană, pe care au primit-o amândoi, până la terminarea studiilor universitare. Bursa aceasta i-a fost de mare ajutor lui Al. Paplu Ilarian în timpul studiilor universitare. „De nu era fondul acesta — spune Gh. Barțiu — după cruntele devastări din 1848/9, după nimicirea prin foc și spolațiunii a modestelor averi părintești și anume după omorirea barbară a tată-său lui Paplu, eu unul nu pricep cum ar fi fost în stare să petreacă Bărnaușu, Paplu și Hodoșu patru ani la cele două universități din Viena și Padova și cum s'ar fi ales din ei acel bărbat pe care l-am cunoscut cu toții“.¹⁾

Al. Paplu Ilarian trece examenele și obține diploma de doctor la Padova, de unde se întoarce iarăși la Viena, unde-l aflăm la 20 Iunie 1854. Nu peste mult primește aici invitarea Domnitorului Moldovei Gh. Ghica, de a pleca ca profesor de drepturi la Academia din Iași. La sfatul lui A. T. Laurian, primește această însărcinare și la 1854 pleacă în cetatea de Scaun a Moldovei. Catedra o ilustrează până la 1858, când a fost nevoit, împreună cu mai mulți colegi, să o părăsească. Sub domnia lui Al. Cuza este numit juriscopul al statului în locul bănațeanului Damaschin Bojincă. Această slujbă o deține până la 1862 când, tot sub domnia lui Cuza, trece la București încredințându-i-se un post de răspundere la Curtea de casație. Acum începe să publice colecțiile lui de documente: Tezaur de monumente istorice pentru Transilvania.

Activitatea dezvoltată pe tărâmul istoric i-a fost remarcată și prețuită de toți cercetătorii trecutului nostru. Academia Română l-a ales la 1868 membru ordinar. Un an mai târziu Al. Paplu Ilarian își rostiește discursul său de recepție, vorbind despre viața și operele lui Gh. Șincai. Amănunte din viața acestui luceafăr rătăclitor, ca și unele din manuscrisele lui, îi erau bine cunoscute lui Timotei Cipariu, care le-a fost împărtășit la rândul lui ucenicului său credincios Ioan Micu Moldovan. Al. Paplu Ilarian a fost în corespondență cu amândoi, cerându-le date în legătură cu activitatea autorului „Cronicei Românilor“.

La 7 Februarie 1869 îi scrie din București canonicul și părintelul filologilor române, la Blaj, rândurile de mai jos:

„Rmo Dno Canonico Tim. Cipariu.

Reverendissime!

Vă sunt mulțumitor pentru documentele relative la Sinkay, ce mi-a trimis On. D. Moldovan.

Intre însemnările din copilărie, iată ce am aflat înainte numai cu vreo patru zile.

Varla Georgii Sinkal fata, volum care mi-l-a împărtășit Rev. Domn Ioannes Turcu archivariu, 1844, Febr. 2, din care am copiat eu cu mâna mea, Pap Alexander philosophiae auditor.

O carte a lui Sinkai trimisă lui Bob, foarte urit scrisă:

„Infrascriptus scio me quondam prohibitum fuisse secus quam hungarice loqui et valachice, de aceea:

Mărite Domnule Episcop,

Mărite Domnule al meu Patron și sfințite al meu Părinte sufletesc.

Măria Ta să-mi plătești ceea ce am la Blaj, altfel merg la Dzeii pământești, cari ne aranjează nevoile, pentru că nu am încredere în banii mei, ci în Atotputernicul, care este

¹⁾ „Observatorul“ din 1882, Nr. 71.

cu mine. Intenția Măriei Tale nu o pun la probă, cu umilință mă rog ca să-mi plătești averea în curs de trei zile, sau să porți de grije de toate ale mele, căci vezi cui ai cerut.

Eu rămâiu

Al Măriei Tale părintele meu cel sufletesc
mai mult voitor de bine și fiu sufletesc
Georgie Șincai.

De nu mă crezi că sunt nemeși, lege immunis ultra sexaginta annos 600 et ultra ostendam.

Blasii 10 Augusti 1795.

Verte folium.

Parens Illustrissime et mihi semper Reverendissime!

Possum omnia complanare solus, et si vis fac me tecum loqui, ubi iurtenis et melius erit. Secus solemniter protestor nam coram viis terrenis triumphabo, et tum tarde erit, quia non scivisti cui credas. Ad haec vero tibi Patris spiritualis gratiosam resolutionem orat.

*Idem Sinkai m. p.
afflictus ultra modum actualis director.*

Atât copiasem eu din original la 1841. — Cuvintele verte folium, sunt tot de mâna lui Șincai. In acel volum mai era și alte multe asemine acte. Intre altele îmi aduc prea bine aminte că Șincai pretindea dela Vlădica Bob niște păhare aduse din Roma și dăruite de Șincai lui Bob. — Acum le repeția, ex ingratiudine — episcopi.

Am crezut că ar putea să vă intereseze scrisorile ce v'am copiat. Mi-se par destul de caracteristice.

Al dooastre plecat

București, 7 Febr. s. v. 1869.

A. Papiu".

I. M. Moldovan îl împrumută câteva cărți cerute de cari Al. P. Ilarian are nevoie pentru redactarea discursului său de recepție. Odată cu acestea îl trimite și totățul volum din lucrarea sa „Acte sinodale”. Pentru toate îl mulțumește Al. P. Ilarian, prin această scrisoare:

„Domnul meu!

Vă rog să mă iertați a nu vă înapoia cartea excepțională a lui Șincai, de cât după Crăciun, din cauza că o împrejurare extraordinară a făcut să întârzie ieșirea de sub tipar, a operei mele. Indată după Crăciun veți primi cu mulțumită nu numai documentul original, dar și cartea mea, ce negreșit va ieși până atunci.

Vă mulțumesc din inimă pentru interesanta carte a D-tale. Dar rogu-vă pentru ce începeți dela 1854 spre a termina la 1774. Observați pre cât se poate ordinea cronologică.

În adevăr, curioși sunt câte odată popii. Toate documentele vechi sunt proprietatea istoriei, și întreaga națiune, întreg publicul are drept a le cunoaște. Altmintrelea cum ne vom cunoaște, cum ne vom îndrepta? Publică deci tot ce ai, tot ce poți. Publică și acele acte de pe la 1820—21, în privirea căroră îmi arăți oarecari scrupule și îndoială. Eu unul nu m-am îndoit a publica despre Șincai tot ce am știut, bine sau rău. Publică și actul cercetării din Aiud ce ați avut bunătatea de a-mi trimite. Altmintrelea cum vom cunoaște epoca și oamenii?

Al Dv. amic

București, 25 Nov. s. v. 1869.

A. Papiu Ilarian".

(Va urma).

GÂND ȘI FAPTĂ

Slovă românească de peste hotare

Dintre grupurile românești de peste hotare, cel mai bine organizat din punct de vedere cultural și cel mai productiv pe tărâmul literelor, este fără îndoială cel din Ardealul de Nord. Bogata recoltă literară a anului trecut, care ni se anunță de dincolo de Feleac, o dovedește cu prisosință. Că această literatură reprezintă o smucătură întoarcere dela cultura majoră de odinioară la literatura calendarelor, nu mai e nevoie s'o spunem, chiar dacă împrejurările ne-ar permite. A demonstra o strălucit, în paginile acestei reviste, peana ageră a d-lui Victor Iancu (Vezi *Lucașfărul* an. 1, 1941, pag. 25-9).

În rândurile Românilor din Ardealul de Nord, se poate identifica lesne un proces de continuitate culturală între ceea ce a fost odinioară și ceea ce se lucrează acum. Numai proporțiile sunt altele - firește, simțitor micșorate - iar avântul creator a scăzut, s'a potolit, după măsura vremilor și a ostentivităților, împușcați numericește de evenimente. Dar linia de orientare culturală a rămas aceeași și aplecarea spre carte e întreagă. Urmele marelui prestigiu cultural al Universității Daciei Superioare și prezența întăritoare a Bisericii românești - căreia verbul inspirat al d-lui Victor Papilian i-a adus aici cel mai drept omagiu care se poate imagina (vezi *Lucașfărul* an. 1, 1941, pag. 69-70) - constituie motorul acelor cumișni și vârtoase svăcniri de gând nefalsificat, articulate în literatura românească din Ardealul de Nord.

Dificultățile împreunate cu achiziționarea avuțiilor ei, sunt așa cum și le poate închipui oricine. Numai dragostea cu care „Lucașfărul” ține să împărtășească cititorilor lui acest bilanț literar plin de sens și de făgăduinți, le-a putut birui în parte. Gândul că dintre cărțile și broșurile despre care va fi vorba aici ar putea să lipsească unele lucrări, nouă încă necunoscute, ne umple de temere. Cel ce semnează aceste rânduri, a confruntat și completat zestrea noutăților literare din Ardealul de Nord - adunate de unde a putut și cum s'a priceput mai bine - cu prețioasele informațiuni ce le deține în acest domeniu Biblioteca Universității noastre. Iar dacă și după această operație săvâr-

șită cu toată tragerea de inimă vor mai putea fi constatate unele lipsuri, ele nu sunt a se atribui nici de cum intenției care ne-a îndrumat la săvârșirea acestei recapitulări.

După proveniența ei, literatura românească din Ardealul de Nord se lasă grupată în două compartimente: *Biserica* pe de-o parte și ziarul „*Tribuna Ardealului*” pe de altă parte, reprezintă așa zicând cele două mari case de editură ale fraților noștri de dincolo de noul hotar. În jurul lor s'au strâns toate condeele cari știu așterne frumos un gând curat și o vorbă înțeleaptă, rupte din suflete fremătătoare sau culese din învățămintele fără greș ale celor trecute vremi. Dorința de-a putea fi de cât mai mult folos poporului de rând, respiră din mai toate lucrările apărute acolo. Iar iscusința cu care scriitorii isbutesc să facă față exigențelor acestui gen literar, destul de dificil, e exemplară.

Preocupările scriitorilor din Ardealul de Nord îmbrățișază știința teologică, literatura religioasă pentru popor - accesibilă tuturor vârstelor și tuturor stărilor, - figuri și momente culturale din trecutul românesc, culegeri de folklor, sfaturi practice pentru gospodari, cunoașterea legiuirilor în vigoare și acele enciclopedii populare atât de iubite de poporul nostru, cari sunt calendarele. Să le luăm pe rând.

1. *Studii teologice.* - Unul din cei mai capabili și mai harnici preoți din Ardealul de Nord este eminentul rector al Academiei teologice ortodoxe române din Cluj, Părintele Dr. Liviu G. Munteanu. Teolog biblic prin pregătire și apostol prin fire, P. C. S. este bine cunoscut în cercurile cărturărești prin numeroasele sale lucrări de specialitate privitoare la Vechiul și Noul Testament, precum și prin frumoasa activitate publicistică pe care o desfășura rarecând în coloanele simpatice ale revistei „*Vieța ilustrată*”. În anul abia încheiat, Păr. L. G. Munteanu a îmbogățit știința teologică, pe care o cinstește și la catedră, cu două lucrări de necontestată valoare. Prima - în ordinea apariției - discută și limpezeste nedumeririle pe cari

le ridică problema vecinic nouă: „Paradisul biblic”. Cea-
laltă oferă o tălcură a „Epistolei sfințului Apostol Pavel
către Galateni”, lucrată după toate regulile Exegezei bi-
blice. Aceste două lucrări sunt destinate în primul rând
trebuințelor preoților și ale studenților teologi de ambele
confesiuni, fără ca prin aceasta să fie inaccesibile și altor
creștini cu știință de carte.

2. *Literatură religioasă pentru popor.* - La acest
capitol aparțin câteva volume apărute în colecția *Cărțile*
V(ieții), care sub diriguirea Intemeietorului ei, P. Sf. Episcop
Nicolae Colan al Vadului, Feleacului și Clujului, ne-a dat
din 1936 și până astăzi unsprezece lucrări de rară valoare.
Dintre acestea, nu mai puțin decât trei au apărut în cursul
anului trecut. Cea dintâi se datorește tot Părintelui Dr.
Liviu G. Munteanu: „Vieța Mântuitorului nostru Iisus
Hristos, povestită pe înțelesul tuturor” (*CV* nr. 9, pagini 340).
Scrisă cu priceperea învățăului consumat în descifrarea
scripturilor sfinte și cu dogoritoare căldură sufletească,
această lucrare bogat ilustrată va fi de acum încolo tot
atât de prețioasă pentru frații noștri din Ardealul de Nord,
ca și pâinea cea de toate zilele. În țara liberă, după a
noastră știință, ne lipsește până acum o astfel de operă.

1-a urmat broșura preotului Catedralei ortodoxe din
Cluj, Păr. Florea Mureșanu, care cuprinde câteva pagini
alese din „Viețile Sfinților” (*CV* nr. 10, pagini 32), atât de
gustate de inimile creștinești de pretutindena.

Ultima noutate a colecției amintite este cartea „Omul
cel nou” de Emil Fiedler (*CV* nr. 11, pagini VIII+150),
tălmăcită într-un fermecător graiu românesc de Părintele
Nicolae (care - e lesne de ghicit - nu-i altcineva decât P.
Sf. Episcop Nicolae Colan). Chinuitoarei întrebări, „Cei
omul nou?”, pe care și-o pune atât de insistent și yrenea
noastră, volumașul acesta îi dă singurul răspuns valabil cât
va fi lumea, răspunsul Evangheliei lui Hristos. Tocmai
de aceea, ea se cetește dela un capăt la celălalt cu ace-
eași neîmpușnată mulțumire sufletească, de toate vârstele
și de toate păturile sociale.

3. *Figuri și momente culturale din trecut.* - În
Biblioteca *T(ribuna Ardealului)*, editată de unicul ziar ro-
mânesc din Ardealul de Nord, binecunoscutul Părinte Ca-
nonic dela Oradea Ioan Georgescu rememorează vieța și
opera lui Iosif Vulcan, din prilejul împlinirii unui veac
dela nașterea lui (*TA* nr. 2), iar profesorul V. Vartolomei
pe aceea a lui Iustin Popfiu, tot din prilejul centenarului
nașterii lui (*TA* nr. 6). Același profesor a mai publicat
broșura „Veche cultură românească în Țara Bihariei” (*TA*
nr. 4).

E de prisos să mai subliniem valoarea educativă a
acestor evocări pentru generația actuală.

4. *Culegeri de folklor.* - Vajnicul fruntaș român dela
Reghin, medicul Dr. Eugen Nicooară, este - cum se știe -
un priceput publicist. Că d-asa se ocupă și cu folklorul,
aflăm abia acum, deși cunoaștem câteva culegeri de genul
acesta cari au văzut lumina tiparului în revista „Vieța
Ilustrată”. Împreună cu d-nul Ștefanu și Bumbu, d-asa a pu-
blicat în anul trecut două contribuțiuni interesante în
această materie: „De pe Mureș și Câmpie. Hore și chiu-
țuri” (*TA* nr. 1) și „Doine și Balade. Obiceluri de nuntă.
Culegeri de folklor de pe Mureș și Câmpie” (*TA* nr. 3).

5. *Calendar.* - Ambele biserici românești din Ar-
dealul de Nord, ca și ziarul „*Tribuna Ardealului*”, au onorat
acest gen de literatură obștească, pentru anul în care am
intrat, cu contribuțiuni pe cât de bogate la tradiționalul
capitol de învățătură pentru minte și căldură pentru inimă,
pe atât de isbutite în ce privește prezentarea tehnică.

„Calendarul creștinului de lege răsăriteană”, editat
de Episcopia ortodoxă română din Cluj și întocmit de con-
silierul eparhial Protoiereu Ion Goron - el însuși publicist
încercat - conține proză și versuri datorite P. Sf. Episcop
Nicolae Colan, Păr. Dr. D. Stăniloae, Prof. Ion Goron,
Rector Dr. Liviu G. Munteanu, Preot Florea Mureșanu,
Dr. E. Nicooară și altor condee pricepute de dincolo și de
dincoace de hotar. O deosebită atențiune merită obișnu-
itul „Șematism”, care oferă situația reală a Bisericii orto-
doxe române din Ardealul de Nord, rămasă în grija P. Sf.
Episcop Nicolae Colan.

Episcopia unită din Oradea, prin purtarea de grije a
Păr. Canonic Ioan Georgescu, a editat „Calendarul țara-
nilor”, cu contribuțiuni datorite P. Sf. Episcop Locotenent
Dr. Ioan Suciu, Păr. Prot. I. Fiuțianu, consilier eparhial
ortodox în Oradea, Păr. Canonic I. Georgescu, d-ilor prof.
V. Vartolomei, Enea Pop Bota și altora. Materialul reli-
gios preponderază.

„Calendarul *Tribuna Ardealului*” a întrunit în paginile
lui elită conducătoare a Românilor din Ardeal. Un însu-
șieft „Cuvânt de început” al d-ului Profesor universitar Dr.
Emil Hatteganu, inaugurează partea literară. Urmează apoi
contribuțiunile vladicilor români: P. Sf. Episcop Dr. Iuliu
Hossu („Sufletul mai presus de toate”), P. Sf. Episcop Dr.
Alexandru Russu („Binecuvântare arhierească”), P. Sf.
Episcop Nicolae Colan („Sufletul nației noastre”) și P. Sf.
Episcop Dr. Ioan Suciu („Sub semnul sângelui”). Fragmente
în proză, versuri și comentarii pe marginea actualității
semnează: I. Pinteș, Victor Ilieșiu, Ion Cherejan, Dr. E.
Nicooară, Al. Anca, Preot Florea Mureșanu, Liviu Reboreanu,
Gheorghe Dăncuș, Andrei Radu, Mihai Beniuc, Eugenia
Mureșanu, Mihail Sadoveanu, Lucian Valea, Iosif Morușan,
Ion Buzea, Virgil Șotropa, Victor Iancu, Preot Teodor
Ciceu, Preot V. Chindriș, G. V. Glurgiu, ș. a. Un conspect
autorizat al avocaților și medicilor români din Ungaria și
altul al comercianților și meseriașilor noștri, târgurile de
peste an și câteva considerațiuni asupra poetului pătimirii
noastre - cu reproducerea poeziei „Cântă moartea” de
Octavian Goga - încheie această lucrare bogată în cu-
prins și folositoare.

Dintre publicațiile despre cari avem cunoștință, una
singură a rămas necadrată în grupele înșiruite aici, e
broșura „Orientări fiscale” de Iacob Peptea (*TA* nr. 5).

Precum se vede, cam aceleași nume le întâlnim peste
tot. Iar în fruntea lor, strălucște prezența animatoare a
muncă pentru cultura poporului a P. Sf. Episcop Nicolae
Colan și a d-ului Prof. Dr. Emil Hatteganu, cari nu cruță
nici timp și nici bani când e vorba de un scop atât de
nobil ca educația nației românești dinafara hotarelor Ro-
mâniei.

„Ce bine este a fi frații împreună...” Românil din
Ardealul de Nord oferă o pildă elocventă în acest sens.

GRIGORIE T. MARCU.

C R O N I C I

E. Lovinescu: Aquaforte

Când, în 1930, E. Lovinescu publica volumul I din „Memorii”, marele critic își mărturisea, în prefața aceluiași volum (de fapt acest rol îl îndeplinea întâiul capitol, definind o atitudine și o metodă), sfiala față de încercarea unui astfel de gen literar, poate mai dificil ca oricare altul, fiindcă pe lângă talent presupune și o ascuțită mânăuire a discriminării critice, iar în cele din urmă sfiala provenea din pretimpuriul eveniment public al acestor „Memorii”, tipărite în vremea când anume pagini sângerânde aveau încă puterea de a provoca suferințe și înveninări în imediata actualitate. De fapt experiența și-a dat din plin roadele, fiindcă a consacrat în același timp, în literatura română, însuși genul memorialistic, odată cu cel dintâi și mai autentic reprezentant al său. Memorialismul politic își deschisese încă din secolul trecut interesante perspective, însă opera literară se realiza numai acum, în toată amploarea sa. O serie de portrete ale personalităților literare, din ambianța de dincoace de anul 1900 și până la întâiul război mondial, modelate în pregnante impresiuni exterioare, erau menite să desvăluie mai cu seamă profilul psihologic al celui surprins în unghiul finei și plastice analize. Se adăuga și un motiv anecdotic, menit de asemeni să îngroașe linia profilului psihologic, turnat în sfârșit în tiparele unei arte de mare anvergură. Pentru fizionomia literară a acestui prelungit început de secol, documentul s'a sporit prin apariția celui de al II-lea volum al „Memoriilor” lui E. Lovinescu, ce avea să însemne un rar eveniment, fiindcă se preciza în trăsături de o inegalată vigoare conturul cercului „Sburătorul”, cu un rol atât de hotărâtor în destinul artei literare moderne românești. Dacă însuși materialul întâiului volum impunea o pertință, ce da stilului un ton mai uscat, volumul al doilea, ieșit din ambianța proaspătă și sângerândă în jerbe arteziene, era impresionismul dus la maxima sa elaborație artistică, de un cromatism viu, palpitant, strălucitor. Și documentul e cu atât mai de preț, cu cât E. Lovinescu, șeful de școală, criticul și artistul, era totuși în stăpânirea celei mai obiective viziuni realizate în sfera intelectuală românească, ceea ce mărește interesul construcției sale memorialistice.

Volumul al III-lea din „Memorii”, continuând ciclul, îi interrupe totuși linia interioară, motivația, detașându-se în planul unor obiective fie mai intime, fie de interes pur anecdotic. În adevăr, intrăm acum în „fauna” minoră a personajilor anonime, de consistență pitorescă și sens fa-

bulistic, care circulă prin cabinetul Maestrului, cotidian, începând dela ora 5 d. a., sau la ore și mai mărunte. Dacă interesul documentar s'a eclipsat cu desăvârșire, nu e mai puțin adevărat că literatura continuă să fie savuroasă, bogată în iz artistic și mai ales revelatoare pentru profilul psihologic al autorului însuși. Fără aderențe, simpatie sau refuz, evidente, față de vizitatorii anonimi și atât de numeroși, în speranța nu rareori confirmată că într'o zi coboară din văzduh și un ales, printre cei mulți, de substanță frecvent patologică, autorul ne lasă impresia că e în căutarea, țesută din humor și obsesie, de personajii pentru o mare frescă umană. Lipsit poate de acea putere de invenție care se cere inteligenței epice turnate în literatură, el recurge la acest nu mai puțin remarcabil mijloc, realizat cu egală tensiune artistică, de a asimila sferei sale literare personajii vii pe care le desgolește dela întâia privire, pipăindu-le substanța psihologică, ce se modelează la atingerea unei conștiințe estetice. Atitudinea sa obiectivă față de toate aceste personaje, considerate de autor cu un humor rece, străbătut de fină ironie, ne indeamnă și mai mult la această afirmație. Coteria autorului, alcătuită din anonimi bolnavi de *literatură*, se situează mereu la o sensibilă distanță de el, care numai aparent coboară din turnul de fildeș.

Aquaforte, al IV-lea volum al „Memoriilor”, pe aceeași linie cu al III-lea (de unde ne-am permis note mai numeroase despre el), aduce totuși fragmente noi, dintr'o atmosferă intimă și proaspătă; carnetul domestic al memorialistului. De fapt, partea întâia din *Aquaforte*, cea care ilustrează în deosebi titlul atât de sugestiv al cărții, ne poartă printr'o „faună domestică și provincială”. Reintors pe meleagurile de unde a purces, în casa bătrânească dintr'o Moldovă rămasă încă atât de tânără, memorialistul, deși nu devine sentimental, dar pentru prima oară dă culoare sentimentului său, atât de ascuns până acum încât părea aproape inexistent. Vibrațiile amintirii și ale contactului de acum cu o lume reimprospătată de generațiile rustice care se succed neatinse de patina vremii, păstrând parfumul arhaic al desprinderii spontane din unda naturală, inspușmată de seva vieții eterne, dau stilului o temperatură de crepuscul încă fierbinte, care mai poate comunica liber și firesc emoțiile târzielnice ale memorialistului. Bucuria unei trăiri simple și elementare, pe marginea trecutului reinviat din ruinele sângerânde păstrate în inimă sau voalate de

colbul așternut în liniște, se revarsă printre rânduri și culminează în humorul cald și amical prin care transpar cei nouă fragezi vlăstari moldoveni, copii cu rusticitatea reconfortantă, printre cari „eram un adevărat Guliver debarcat în Liliput”. O artă grațioasă și fragilă se intrupează din portretistica animalieră, crudă, gustată în zâmbet, de un cromatism mult diluat, odihnitor, ca o dimineață purificată de eterurile grave și tenebrosul diamantin al nopții. După portretul „Porcului” și al „Cocoșului” (adevărate portrete morale), urmează „Rățoiul”, „Curcanul”, „Pisica”, „Broasca” etc., într-o tonalitate limpede și cu ironia topită în undele emoției. Ca în toate portretele sale, autorul intercalează și aici anecdota, care amplifică nota de humor și face mai pregnant profilul moral al celui supus modelării, însă totul acum de o picanterie deloc incisivă, ci bonomă, roză. De sigur, o subțire undă de venin e transparentă la orizont, dar cu vârful săgeții îndreptat în afară, spre cei excluși acestei lumi de candoare animală și rustică. Fauna domestică e alcătuită din medalioane lucrate în pana pură, despuțată de contingențele amare ale actului social.

A doua parte din *Aquaforle* continuă cu fidelitate volumul III din „Memorii”, fauna literară anonimă și câteva figurine de ultimă oră din ambianța „Sburătorului”, precum acele trei scriitoare tinere de certă realizare: Ioana Postelnicu, Cella Serghi și Sorana Gurianu, sau portretul de un

impresionism acut al poetului Virgil Gheorghiu. Memoria listul își caută mereu personagiile, ieșite din fluxul vieții anodine prin trăsătura de pitoresc pe care le-o conferă autorul, și ancorate cu strașnică desinvoltură în domeniul public, de unde nu vor mai dispărea niciodată. Tipi elucubrați și fete în plină nevroză evoluează prin cabinetul lui E. Lovinescu, și nu fără folos, căci Maestrul îi toarnă de-a dreptul în eternitate...

În fine, urmează „Fauna ideilor”, care nu sunt altceva, de fapt, decât concluzia trasă de un memorialist din studiul eroilor săi anonimi sau de notorietate. Din trăsăturile atător personaje cuprinse în memorial, se ridică anumite abstracțiuni ce nimbează finalul. Stilul e limpede și lipsit de palpităție, liniar și totuși savuros prin arcuirea florentină a frazei. „Avariția, pasiune abstractă”, „Soțul și amantul”, „Morală în dilemă”, „Sborul și căderea lui Icar”, „Psihologia snobismului” și celelalte, atrag nu numai prin titlul atât de sugestiv, ci prin însăși substanța lor, țesută din același fin efort al inteligenței, inutil și muzical, pentru a fi artă.

Susținând sezonul literar în aceste vremuri de cumplită criză morală, noua carte a lui E. Lovinescu e printre acele câteva care te scot din dezolare.

DAMIAN SILVESTRU

Individ și destin de veac

Nu mai este pentru nimeni o taină că omul este prizonierul destinului vremii sale.

Miron Costin, sprijinit pe reflecțiile amare, tânguitoare, ale regelui Solomon asupra deșertăciunilor lumii, fixează acest adevăr, simplu și drept, cu o împăcată seninătate sufletească, atunci când ne-o spune bătrânește: Nu sunt vremurile sub om ci bietul om sub vreme.

Iar dacă suntem mai pretențioși și vrem mărturie contemporane pentru ilustrarea acestui adevăr, putem învoia afirmațiile unui O. Spengler sau pe acelea ale unui Român, Nae Ionescu, care scrie undeva: omul nu poate sări peste granițele vremii sale.

Ceea ce însemnează că, născuți într-o anumite vreme, ca mlădițe ale unui neam, noi oamenii rămăneam toată viața noastră robii acestei vremi și ai zestreii sufletești pe care ne-au sădit-o în structura noastră psihică și biologică părinții noștri, ca exponenți ai unei comunități rasiale; și oricât am vrea să schimbăm sau măcar să corectăm factorii rasiali din care ne-am născut, mărturisindu-ne a fi altceva decât ceea ce suntem, nu vom putea; ci mereu, toată viața noastră, vom purta cu noi, în structura și deprinderile noastre de viață, stigmul pământului, al neamului și al timpului nostru; și vom împărtași destinul lor.

Încât, dacă epocile istorice și formele de viață cari se nasc înăuntrul lor sunt — ca putere de expresie ale unui suflet și ca valori spirituale, — relative între ele, nu tot așa se întâmplă cu omul prins în cleștele lor: omul aparține în mod absolut epocii și neamului lui; și participă, vrând-nevrând, la toate bucuriile și la toate durerile vremii și neamului lui, ori cât de mult ar dori omul să rămână izolat și singularizat de frământările lor. Căci omul nu este, în fond, raportat la vremea lui, decât un fir de nisip în furtună; și, în consecință, este purtat de mătura vremii când într-o parte când în alta, pe o întindere mai largă sau mai

strămtă, după cum corabia epocii lui este mănădată de valurile vieții istorice.

Evident că pătrunderea acestui adevăr nu ne ușurează cu nimic povara așezată pe umerii noștri de destial nostru în veac. Ba, dimpotrivă: conștiința acestui destin ne face povara mai grea și sporește răspunderea noastră, — în fața noastră și în fața istoriei, deopotrivă!

În fața noastră răspundem pentru ceea ce facem din viața noastră; adevă, răspundem de felul cum știm să ne gospodărim și să ne întrebuițăm viața noastră în veac.

De aceea, prima grijă a omului este să-și regăsească propria lui viață, cu funcțiunile ei firești; adevă, să se aplece cu grijă peste ființa lui interioară, să-și precizeze nostalgiile și puterile sufletești imanente vieții lui, cu orizonturile ce i le deschid ele; iar odată acestea precizate, în funcție de ele și prin ele, să-și organizeze cât mai cu grijă viața, ca să o poată purta pe drumul drept al inclinațiilor și puterilor lui sufletești.

Fiindcă cele mai multe suferințe în viața omului nasc de acolo că omul nu-și cunoaște propria-i ființă sufletească, cu aspirațiile și țările ei. Și atunci, purtat de false premise, clădește pseudo-aspirații, purtat de gânduri cari depășesc puterile lui, unde pe lângă că nu-l poartă nici vocația, nu-l susțin nici puterile; iar atunci omul, așezat pe un drum strein de inclinațiile lui și silit să îndeplinească funcțiuni pentru care nu are nici o atracție sau dacă are vreuna ea este foarte restrânsă, se vede a fi un nemulțumit și un steril: viața lui se consumă în acțiuni care-i macină energiile fără să aducă vre-un spor, pentru el, pentru cei din jurul lui și pentru breasla lui; când nu se întâmplă și mai rău, — adevă atunci când nu este un factor de insectare în breasla lui, în zona lui de activitate; sau, poate, mai rău, de putreziciune, infectând și paralizând prin prezența

lui într-o funcțiune toată puterea lucrativă a acelei funcțiuni, fiind asemenea unui măr putred între mere bune.

De aici nevoia ca omul, după ce și-a dat odată seama că „nu poate sări peste granițele vremii lui”, să se caute pe sine; să-și caute sufletul lui și misiunea lui în lume.

Nu într-o lume stotcuprinzătoare, care îmbrățișează un câmp prea vast pentru optica și puterile lui de lucru; ci adevărata lui lume, — a sufletului lui, a familiei, a profesiunii și a neamului lui; deci, lumea aceea în care gândurile și faptele lui să rodească, pentru el și pentru alții; o lume în care el să se simtă la el acasă, în care să se regăsească pe sine, cu gândurile și cu aspirațiile lui, împăcat cu viața pe care o duce; pentru care el își consumă toate energiile sufletești; și der și le consumă firesc, fără să simtă efortul și povara istovitoare a sdrăobei; căci, în munca pentru lumea aceea își găsește rațiunea lui de a fi.

Pentru alții, viața noastră se va așeza pe drumul ei drept, va avea un sens și va rodi atunci când, din vârtejul intortochiat al lucrurilor și evenimentelor lumii acesteia, vom ști să discernem esențialul de accidental și, în acțiunile noastre, vom urma *principiul* nu oamenii.

Căci aici este toată taina eficacității întreprinderilor noastre în veac: *în a ști să ne alegem drumul.*

Ne vom angaja pe drumurile intortochiate ale capriciilor sau ale inspirațiilor noastre de moment, cedând, astfel, accidentalului în viață, întreprinderile noastre vor termina sigur steril, în infundături moarte, fără rod și fără prestigiu. Ne vom angaja pe linia sugerată de un om care-și urmează ambițiile lui și urmărește doar înfăptuirea unor țeluri legate de el, de persoana lui, munca și strădania noastră vor avea același rezultat; căci, ceea ce se întâmplă aici, în acest caz, nu este altceva decât o reeditare a celui dintâi, când ne urmăm, fără nici un control, propriile noastre porniri de moment.

Căci, în istorie, pentru noi și pentru alții, rodește doar fapta care se consumă pe liniile trasate de un principiu: deci, fapta care urmărește să împlinească un *ceva* care trece dincolo de persoana care o face, dincolo de capriciile și pornirile ei; rodește fapta care mărește valoarea lucrurilor și care termină cu un spor de prestigiu pentru acela care o face și pentru țelul care se face.

Dr. Lucian Bologa: Georg Kerschensteiner și actualitatea ideilor sale pedagogice

Despre Georg Kerschensteiner și valoarea ideilor sale pedagogice s'a scris, fragmentat, relativ mult în literatura noastră pedagogică. Și n'am putea spune că lucrarea de față ar face o excepție prin extinderea ei. Are abia 91 de pag. Dar aceste pagini sunt scrise cu mult bun simț și control al datelor. D-l Lucian Bologa, vrând să pună la îndemâna cititorului un mănunchiu de idei rigurose încheiate, idei care parte circula demult în școala românească, parte rămase, pentru noi, în stadiul „conceptual”, a procedat la o amănunțită analiză a operei pedagogului münchenez, pentru a-i surprinde articulația de bază atât a sistemului său pedagogic, cât și a noțiunilor noi cuprinse în el. Ca să putem afirma cu certitudine că a făcut acest lucru, ni se impune ca noi să fi citit măcar trei din lucrările lui Kerschensteiner: „Die Arbeitsschule”, „Das einheitliche deutsche Schulsystem” și „Theorie des Bildung”. Cum aceasta n'am putut-o face până

Ori, aici, ceea ce dictează este principiul nu omul.

De aceea, omul nu poate nicicând subordona lui și vrierilor lui principiul; ci trebuie ca el, omul, să se subordoneze, cu gândurile și puterile lui, principiului. Altfel, fapta lui, care se vrea vrednică pentru viață, riscă să fie compromisă; deci, puterea ei creatoare anihilată prin jocul capricios al accidentalului.

Evident că omul poate fi, uneori, urmat, dar numai într'un singur caz: atunci când omul intrupează un principiu; adică, atunci când omul s'a identificat organic ca un principiu de viață, pe care, prin exemplul lui, îl exprimă și pe care, prin efortul lui dus până la jertfirea propriei persoane, cu aspirațiile și dorurile ei de viață, îl realizează. În acest caz, da, omul se poate urma; el, prin exemplul și generozitatea jertfei lui, este un *îndreptar*.

Dar cum acest soi de oameni este rar, vigilența noastră trebuie să rămână incontinuu trează ca, în întreprinderile noastre, mereu, în orice clipă, deasupra omului și a pornirilor lui de moment, să punem principiile. În acest fel, victoriile cât și căderile noastre de pe linia faptei creatoare în veac vor fi victoriile și căderile principiilor; și vom fi, astfel, în funcție de viață, *viața însăși*, nu în funcție de oameni, de capriciile și aspirațiile lor personale, egocentrice.

Așa, îndeplinindu-și rolul lui firesc, în lumea lui firească, mai largă sau mai strâmtă după măsura aspirațiilor și puterilor lui sufletește, și urmând în viață traectoria principiilor nu sugestiile oamenilor preocupați de persoana lor, omul își îndeplinește datoria lui în veac: față de sine însuși, de viața sa și de alții, cei din jurul lui și își ușurează astfel povăra pe care i-o așează pe umeri destinul vremii sale. Și poate atunci spune, împăcat, cu Goethe:

Ich singe wie der Vogel singt
Der in den Zweigen wohnt...

căci trăiește firesc și plinar, într-o lume a lui, cu rădăcini adânc înfipte în istorie, pe cari vitregiile vieții chiar dacă i le clatină uneori, nu i le poate totuși smulge.

Și lucrând așa, nu urmează doar ineseși legile Firii?

ION COVRIG NONEA

germană că pedagogul s'a născut dintr'o asemenea familie. Și atunci, ca și astăzi, elevii mai desghetați, dar lipsiți de mijloace, abia dacă aveau curajul să se îndrepte spre o școală normală. De seminar nici vorbă. Așa, îl vedem elev al șc. normale din Freisig. Apoi învățător într'un sat din Bavaria de sus, iar pe urmă în Augsburg. Ceea ce nu l-a împiedecat să pregătească un examen de diferență pentru liceu spre a intra în universitate. Toamna anului 1877 îi aduce cea mare satisfacție: student „pentru a deveni profesorul cel mai bun la cea mai bună școală în cea mai serioasă știință”, așa cum își propusese. A studiat temeinic: Matematica, Fizica și Chimia. În 1881 termină universitatea, promovat în matematică. Peste doi ani ajunge profesor la liceul „Melanchton” din Nürnberg, apoi pe rând în Schweinfurt și München. Prin 1895 e numit inspector și comisar regal peste școlile din capitala Austriei. Un post de mici perspective, dar care îi lăsa deplină libertate de acțiune: s'a și folosit de el la maximum. De aici înainte, nu prin calitatea sa oficială, cât prin ideile sale sănătoase, se va așeza deacurmezișul drumului urmat până acum de școala germană. La acea dată, ca și în Franța, excepție America cu John Dewey, în Germania își trăiau din plin vieța principiile didacticei herbartiene, care se reduceau la un manierism pedagogic, ocupându-se cu materia de învățământ și formele ei de predare, fără ca acest învățământ să aibă vreo legătură cu vieța. Cu alte cuvinte: transmiterea unui cvantum de cunoștințe, a unui număr de noțiuni, dela dascăl la elev, iată ce era școala herbartiană, zisă intelectualistă, împotriva căreia Kerschensteiner va duce războiul pe moarte și vieță. Prima lovitură o constituie răspunsul dat „Academiei regale pentru științele de folos obștesc” din Erfurt, la tema: Cum se poate educa tineretul nostru bărbătesc mai corespunzător pentru societatea cetățenească, dela părăsirea școlii primare și până la intrarea în armată.

Răspunsul dat i-au furnizat constatările pe teren. În consecință, cere învățământului complimentar, pentru a-și justifica existența, o orientare în direcție practică. De sigur nu s'a gândit să „meșteșugăreze” școala: Kerschensteiner a considerat munca manuală doar ca un mijloc spre a desvolta eventualele aptitudini practice ale elevilor, pe de o parte, iar pe de alta, spre a da o noblețe muncii manuale. După o carieră de 24 ani (1919), având zi de zi posibilitatea verificării inovațiilor introduse de el în învățământ, ajunge la concluzia că „pedagogul să încerce a rezolva orice problemă practică, prin instituțiile de educație” (pg. 14).

Cu un an înainte de a ieși la pensie, Senatul universității din München l-a numit profesor onorar la catedra de Pedagogie. Iar în 1928 Școala superioară din München, pentru meritele sale pe tărâm educativ-social, i-a oferit titlul de doctor honoris causa în inginerie. Un asemenea titlu i-a fost conferit și de Școala superioară tehnică din

Dresden. Moare în 15 Ianuarie 1932 în vârstă de 77 de ani, după ce i-a dat națiunii sale tot ce poate avea mai bun în inimă și creier un fiu al său.

Capitolul II al cărții d-lui L. Blaga tratează despre „Concepția pedagogică a lui G. Kerschensteiner”, cu subdiviziunile: 1. Educația cetățenească, 2. Școala muncii, 3. Școala unitară, toate trei formând perioada teleologică-practică din întregul ideilor lui etico-sociale. Grupate pe afinități, împărțiri de mai sus și se conexează și creația — anemică de altfel — filosofică a lui Kerschensteiner aparținând perioadei „axiologico-teoretică”. Din vederile principiului unitar, se desprinde o idee centrală, o pietricică din uriașa temelie a național-socialismului: „Cine vrea să fie educat pentru a deveni om, trebuie educat pentru luptă și nu pentru pace”. („Das deutsche einheitliche Schulsystem”, pg. 162). Asemenea idei sunt strecurate în tot scrisul și activitatea sa de îndrumător al învățământului german. Rezumând, s'ar putea spune că „în pedagogia lui Kerschensteiner se desprind patru noțiuni, care vizează scopul educației: a) Cetățeanul folositor statului, noțiune accentuată foarte des; b) Personalitatea morală autonomă, susținută mai ales în legătură cu școala muncii; c) Bunurile culturale străns legate de noțiunea statului cultural și de drept și d) Valorile, esența intrinsecă a bunurilor de cultură” (pg. 64).

Mai târziu, aceste noțiuni — principii — primesc o desăvârșită desvoltare și capătă valoarea de legi în sistemul de educație din Germania Führerului.

O altă concepție la Kerschensteiner: „autoconducerea”, sau, cum a fost tradusă la noi și realizată, „conducerea de sine a clasei”, a atins o perfectă rezolvare în actualul sistem educativ german. Führerul a spus-o în repetate rânduri: „tineretul să se conducă singur”. Și aceasta, numai pentru a stimula pe cei ce au aptitudini de conducători și a desvolta spiritul de inițiativă al acestora. Organizația „Hitlerjugend” se bazează pe aceste idei: „conducătorii tineretului, recrutați din sânul său, nu sunt ficțiuni în dosul cărora să se ascundă conducătorii adulți” (pg. 80—81). Prin aceste câteva idei și altele ne amintite, Kerschensteiner e un precursor al actualului sistem de educație în Germania.

Ultimul capitol cu care își încheie lucrarea d-l Lucian Bologa e: „Kerschensteiner în pedagogia românească”. Pedagogul münchenez s'a bucurat la noi poate de o mai mare popularitate decât în patria lui. Acolo a avut și câțiva temuți adversari. La noi a avut numai admiratori. Martoră ne e și bogata bibliografie a acestui capitol din cartea d-lui L. Bologa.

„Georg Kerschensteiner și actualitatea ideilor sale pedagogice”, e o lucrare suplă și de fin gust intelectual. Dar ne mirăm cum se poate ca d-l Bologa să mai scrie d-l Gr. Tăbăcaru (pg. 86), când profesorul dela Bacău e mort de 2 ani!

NICOLAE ALBU

Din lirica modernă

„Leroi-Ler” și „Excursie în munți” de Șt. Popescu. — „Opal” de Ronsarda Castro

D-l Ștefan Popescu își face apariția pe scena literară echipat cu tot ce era necesar să ne arate cine este, cum este și ce are de gând să fie.

Ne amintește pe coperta din „Leroi-Ler” că a tipărit două broșuri de poeme, că va mai scoate încă două, apoi, o piesă, un roman, un studiu, o legendă romanțată și poezii.

Din cele promise a și apărut în cursul anului 1941 „Excursie în munți.” Deci ne putem aștepta și la celelalte. O activitate prodigioasă care se cuvine menționată.

Interesant e că D-l Ștefan Popescu vrea să încheie deocamdată cu poezia și să treacă la proză. Oferă oare proza mai largi posibilități de manifestare decât poezia? În principiu da, însă numai față de poezia care își impune forma

chinuită aregurilor de prozodie, de care d-l Ștefan Popescu a știut să scape, de altfel, în ultimele sale poeme. Dar, atunci ce-l face să treacă la proză?

E adevărat că un scriitor cu largi posibilități îmbrățișează toate genurile literare. E adevărat că și cei fără gen sunt într-o continuă căutare... Poeme, piesă de teatru-studiu, romane, legendă romanțată, povestiri, sună ispititor. Și ispita să fie lăsată în voie ca talentul să se desvăluie...

Se spune că unui amfizion al politeței în critică, dela noi, i s'a prezentat un poet care și-a citit un mare număr de poeme. Criticul l-a ascultat și i-a spus: „D-ta ai foarte mult talent, dar pentru proză”. Poetul a scos imediat un vraf de hârtii cu proză citindu-le și pe acestea. După ce a terminat, l-a ațintit cu ochi întrebători pe critic, așteptând confirmarea talentului. Acesta i-a răspuns după un răstimp: „Știi ce, nu mai scrie proză... Sau las-o pentru mai târziu.”...li așteptăm, totuși, cu nerăbdare proza D-lui Șt. Popescu.

Fiindcă suntem la versurile D-sale, se cuvine să arătăm că poemele din „Leroi-Ler” sunt scrise, după cum singur o spune, în anii 1933—1935. De atâta așteptare, s'au ferecat parcă, să nu se mai desvăluie nimănui.

Atras în sfera lui Ion Barbu, Camil Baltazar și Ilarie Voronca, Dl Șt. Popescu aleargă fără încetare dela unul la altul, pe un drum care nu se îndepărtează de punctul de plecare. Ce a luat dela aceștia, e hermetismul, pe care nu se gândește să-l umple decât cu semne de întrebare.

Steaua mea, ba steaua cui?

Un' s'o ferec și s'o'ncai?

(Cântec).

M'am gândit la cine mai întâi?

Din care senin scotocit?

(Duh).

În căutarea unei melodii, rimează forțat, ocolind sensul, pentru ca apoi să se piardă de tot.

Să ne întâlnim, Germaine,
cuvintele tale 'n zăpada
din mine, urme de ren.

Nu vom avea ce spune:
hai să trecem strada!
și iar tăcem.

— — — — —
Câteodată ne petrecem mugurii de corn, iezi,
impleticitie stihii
pe o punte de poveste.

Nici dragostea nu-i poate smulge decât răsuciri în loc:

Hoarda din mine mușcă din turlă biserică.
Ce pricep alții de nu mă ferică?
Strig și țeasta nu se face clopot,
O bat pe steiuri — copită — nu dă tropot.

(Dragoste).

În căutare de inedit, imbină cu nesiguranță puerilă
portretul iubitei, terminând absurd:

Marie, ai pleoape de miere,
și vorba catifelată, fiecare din tăcere,
rotunjită și ocolită în strung
cu auzul până și 'n gene țî-o sug.

(Șoaptă).

Uneori, avântul său se taie brusc în admirații care nu-și pot găsi expresie. Ademenit de expresia tare, alteori se împotmolește într'un prozaism trivial și indiferent.

Ademenit de cadența și jocul lui Barbu:

„Cirlî-lai, cîr-li-lai

Precum stropi de apă rece

În copaie când te lai;”

D-l Șt. Popescu pastîșează așa:

Sub streășină cuibul

și Puiul-Heruv imbuibu-L;

Lui, Lui, coacăza stelei;

lai, lai laptele ielei,

Lui, Lui, merinde Lui.

Din cele douăzeci și patru de poeme, abia una găsim care să merite atenție:

Pas de floare, umbră șuie,

cărca gândului o șuie

știe cine sufletul

vâlva 'n sbor și umbletul.

„Excursie în munți” intenționa să fie o evadare din cotidian. D-l Șt. Popescu n'a fost mai norocos nici de data aceasta, căci n'a reușit să scape de platitudini.

Hai prietene — omule,

din cetatea afumată atât de goală,

cu bulevarde înțesate de amorași pehlivani,

cu cafelele pline de ziarști, poeți, samsari.

Cu ce e motivată chemarea din cetatea „atât de goală”, despre care în versul următor ne spune, totuși, că e „înțesată” de lume? Cu faptul că „amorașii” sunt pehlivani și cafelele pline de ziarști, poeți și samsari? Să fie aceștia expresia nulității? — și chiar poeții?; d-l Ștefan Popescu nu e poet? — pentru ca cetatea înțesată de ei să fie totuși goală?

Strofa doua deschide larg porțile banalului enervant:

Să lăsăm etalarea șuetelor,

să lăsăm discuțiile — totdeauna cu tâlc —

dintre sprîțuri

dintre filtre

pe sofale imbietoare de lene și taifas.

Dacă în loc de „sofale imbietoare” ar fi zis „drumuri infundate” sau „mărăcini supărători”, poezia ar fi avut tot atât de mult sens.

Muntele e menit să purifice.

Oh osteneala urcușului în genunchi

să ne improspătăm drojdiile din noi

cu aer cristalin de rășină și piatră.

Drojdiile trebuie improspătate, sau risipite? Și cu aer de piatră, sau de munte? Nici o justificare pentru o imprecizie atât de absurdă. Nici necesitatea rimei, nici nevoia de expresie nouă, poetică. În tonul acesta prozaic, ziaristic, își exprimă D-l Șt. Popescu sentimentele de beatitudine, pe care le încearcă îndepărtându-se de oraș.

Uneori e ispitit de meditație și devine imediat sentențios, împiedicându-se de neologisme supărătoare:

Ce e urât, greoi — e adesea din noi —

din dispoziția noastră,

din posibilitățile noastre.

Odată, de două ori, d-l Șt. Popescu reușește să incresteze pe răbojul poezie și versuri care pot fi cetite:

Atâtea rășini adulmecă 'nălțimile
și-ti crește acolo în înălțimi și tainiști,
un alt fel de vis.

E visul nou, abia 'nceput,
ce-l au în somn,
brazii, stâncile, isvoarele.

84

Întoarce-te 'n munte, prietene, — om
întoarce-te și iar ascultă și vezi.
Mângâie piatra, ascultă-i mușenia,
pipăie-i pintenii, platoșa, chivăra,
și întreabă : de ce se miră,
ce privește,
ce face,
ce gândește ?

Altădată descrie solemn, declamator, în versuri deșirate și totuși meritând a fi luate în considerație, Mălăeștii.

Giganticele hoarde de stânci înclădărite, cu solzii de
lghețar,

aburcă țeste pleșe, spinări încălecate,
în tunete când surde, când hurducări de smei...

Dar emoționante în simplitatea lor și de o muzicalitate adormitoare, sunt versurile din poemul „Urmându-i poteca din coastă” :

Über allen Gipfeln iat
Ist Ruh
In allen Wipfeln

de Goethe.

Cu aceste versuri, de sigur, d-l Șt. Popescu nu mai
dă greș.

D-na Ronsarda Castro cu „Opal” este la al doilea volum de versuri.

„Opal” e fructul unor îndelungate frământări. Autoarea ne spune că prin durere a cunoscut „urcușul marilor re-nunțări și al biruinții”. „Durere, prin tine m'a binecuvântat Dumnezeu”, încheie D-sa prefața, frumos stilizată.

Da, durerii ar trebui să i se închine altare, fiindcă de multe ori ea varsă harul divin peste sufletul omului și prin ea se străbate adesea calea biruinții. Dar câți o străbat! Sbciumul singur n'a putut statornici temelie operelor durabile, căci mulți s'ar fi plecat suferinții, stăpâniți de dorul nemuririi.

Dibuirile din „Orchidee negre”, primul volum de versuri al d-nei Ronsarda Castro, n'au încetat nici în „Opal”. Tributară unor influențe multiple, n'a reușit să le topească în retorta sufletului său, pentru ca poezia să-i poarte pe-cetea personalității. Eminescu, Radu Gyr, Arghezi și chiar Coșbuc și A. Cotruș se resimt, la tot pasul. D-na Ronsarda Castro este totuși o poetă modernistă, dar cu o grijă clasică pentru forma versului. Neisbutind în imaginea rară, recurge mereu la adjective, împânzind o atmosferă de ușoară melancolie.

Cad nopțile tăcute, grele cetini,
Și mâinile cad aspre foi tăcute.

Sdrențe-i pe strune dorul buimac
Cu șerpui de humă în leagăn sărac.

Stăpănită de obsesia mâinilor, aproape nici o poezie nu găsim fără mâini.

Și mâini de arhanghel, sfințite'n minuni.

Unde-i mâna dragostei ce-adoarme ?

Și mâinile tale, crini miruiți, au cuprins iubirea cea
[fără asfințit.

Cu mâna ta durerea mi-o desmierzi.

Ca și cum n'ar fi fost indeajuns atâtea mâini, le-a mai închinat trei poeme, în care aceste minuni sunt rând pe rând : ciocărlii de rouă, frunți pe alăute, crini de rai, libelule în soare, amfore uitate, împărtașania milei, talazurile mărilor, luceafărul serii și câte toate în... lumea de pe pământ, de sub pământ și de... peste pământ.

E izbitor, de asemenea, abuzul de metafore, explicative, după o metodă unică, dând impresia de nesfârșită repetiție.

Pe harfă de suflet strunele mor,
Zăbranic mi-e răsul în candeli de flori.

Mi-e sufletul colind și fir tors în baladă,
Sfios și alb arhanghel cu argintată spadă

Un netăgăduit fior de religiozitate străbate cartea d-nei Ronsarda Castro dela un capăt la altul.

Ridic spre Tine, Albul nostru Tată,
Mâini albe, frunte albă, fără pată.

Ti-am stropit /Pașiști de fulger/, Să te odihnești/
Odihă, de ingeri /Durutele/ Străbunele vâltori ale/
Duhului /Tău/ Sunt cruci peste /Veac/ Punte spre
[Dumnezeu/.

Ti-ai împletit pe umeri odăjdii de toamnă.

O liturghie veche, biruitoare, grea,
Ce-și poartă veșnicia în curcubeu de stea.

O stare de extaz și adorație, o dorință de pierdere în sânul Firii, cutremurată de neliniști.

Doamne,
Fă-mă argintul ninsorii,
Tăcerea și zămbetul mării.

Am trecut cu icoane de spini pe valuri de mir
Și am cules iasomii fir cu fir.

Să te vestesc, Fecioară, în purpura închinărilor.

Nici o încrețire a sufletului, de sbucium. Scriitoarea s'a dedublat, parcă, și notează estompat, descriptiv, dureri care n'au cutremurat-o. Se privește pe sine însăși, îngândurată, melancolică, și atât.

Ademenită de simplitatea și ritmul versului popular, d-na Ronsarda Castro, uneori, a făurit mici podoabe, care te fură :

Pleacă, Doamne, genele
Să le fur mintenele,
Să le prind în versuri mici,
Cu șabace și arnici.

În potir de răsărit
Nălță-ți sborul vrac și mit.
Din viori de asfințit
Adu-mi Voivod sortit.

Haina vântului străbate
Spre tăceri de miază-noapte.
Dute către miază-zi
Poate codrii te-or vesti
Gărgăriță-gărgărea,
Basm țesut pe fulg de nea,
Șoară, poartă-mi visu'n larg
O nădejde pune'n prag.

În scrisul nostru feminin, destul de sărac până acum, d-na Ronsarda Castro poate își va fixa un loc, cernându-și mai mult versul, apropiindu-se mai mult de sine, scormoindu-și mai adânc sufletul.

Se întrezăresc posibilități

VASILE GIONEA

INSEMNAȚII ȘI RECENZII

Sandu Frumușianu: Șoapte

Contribuțiile d-lui Olimpiu Boitoș

Ce mare surpriză ne-a procurat lucrarea Domnului Sandu Frumușianu! Fiindcă prin ocupațiunile sale zilnice îl credeam atât de departe de indeletnicirile literare. Demnificarea cade în onoarea autorului. Cu atât mai mult cu cât Domnul Sandu Frumușianu a abordat genul cel mai greu, genul maximeilor. Maxima, care prin definiție implică un adevăr de mare întindere și de adâncă profunzime, cere să fie susținută de o vervă scânteietoare și de o artă sigură. Meditare, artă și spirit. Astea sunt însușiri obligatorii unor datători de maxime.

Din capul locului trebuie să recunoaștem că Domnul Sandu Frumușianu a reușit cu prisosință. Tot ce interesează un suflet contemporan subtil se găsește risipit în aceste mici trăsături de spirit, unele ajungând până la precizia eforismului științific, altele având puterea sentinței morale. Domnul Sandu Frumușianu folosește uneori paradoxul. Cele mai reușite sunt însă acelea care mărturisesc propria sa experiență. Spre exemplificare vom cita la întâmplare câteva:

Dacă expresia figurei ar fi fotografia sufletului, oamenii și-ar trăi zilele tremurând

Parvenitul își exercită puterea indiscret.

Acela care scapă de pedeapsa legii, nu mai are drept la protecția ei.

Țăranul boier a învățat frumosul dela soare, munca dela albine, și că singur îi este dat omului să trăiască pe pământ, dela cântecul de cuc

Femeile când nu mai pot argumenta, plâng.

Când omul se simte mare în el, nu iese la poteca reclamei.

Cine cere durată în dragoste, strivește sublimul momentelor.

Gloria este un accident, el se poate întâmpla oricui. Rădem de dragostea altora și o plângem pe a noastră. Fiecărui om trebuie să-i fie deajuns propria lui ființă. E ușor să gândești ca un filosof, dar extrem de greu să trăiești ca un filosof.

Cei care sunt inzestrați cu forța puternică a instinctului, sunt superiori celor ce se conduc prin raționament. Ca și animalele, oamenii conduși prin instinct trăiesc și văd în adevăr, în disprețul raționamentului, care de cele mai multe ori este fals.

Nu pot încheia aceste câteva rânduri, din toată convingerea scrisă, fără a sublinia discreția autorului. Nicăieri nu vedem afișată acea ostentație prin care se fac odioși oamenii de gust moralității de profesie

Și încă ceva. Din lectura maximeilor Domnului Sandu Frumușianu se desprinde un larg sentiment de indulgență, care mărește surpriza, știind că oamenii din partea locului sunt caustici, sarcastici și fără cruțare față de slăbiciunile celorlalți.

Victor Papilian

Lacunele istoriei noastre literare și culturale sunt în deobște cunoscute. Noian de date nesigure, controversate încă neîncheiate, monografiile pregătitoare insuficiente ca număr și calitate, aglomerare de material brut pe de o parte, pătrunderea stilului artistic „creator” ignorând documentul pe de alta, neclarități în evocarea atmosferei, iată numai câteva din petele groase ce se ivesc pe tomurile cercetărilor. Ceea ce pare a ne caracteriza și aci, e o anume înrădăcinată grabă de a scrie numaidecât „istorie” fără o atență și sistematică pregătire ce reclamă strădanii de ani și decenii.

Spectacolul acesta e înfirmat doar de puține excepții și printre ele un loc deosebit îl ocupă d-l Olimpiu Boitoș. Cercetător literar de formație franceză, d-sa posedă totuși uneltele investigației minuțioase de tip german, aptitudinile morale ale strădaniei îndelungate și ale culegerii unor roade adesea modeste în raport cu întinderea încordării. Acestea sunt de altfel calitățile oricărui istoric cultural autentic care nu are dreptul de a înălța sclipitoare „monumente” pe schelele muncii sale chinuite, dar onest eroice.

Cu o astfel de structură sufletească, d-l Olimpiu Boitoș ne-a putut dărui câteva studii literare și istorice dintre cari „Activitatea lui Slavici la „Tribuna” și mai cu seamă „Raporturile Românilor cu Ledru—Rollin și radicalii francezi în epoca revoluției dela 1848”, apărută la „Așezământul I. C. Brătianu” sunt un adevărat model al genului. Cea din urmă — onorată de curând cu un premiu al Academiei Române pe deplin meritat — e o cercetare genetică a fenomenului revoluționar prin situairea lui în cadrul european al vremii și prin descoperirea cu precizie a legăturilor lui politice sub toate formele: parlamentare, ziaristice etc. Se dau referințe scurte, dar evocatoare asupra personalităților politice străine cu cari România au avut un strâns contact și se depănă amănunțit firul relațiilor cu ele. Atât schițarea bătaioasei atmosfere a vremii încercată cu pulberea tuturor îndrăzelnelor ideologice cât și conturarea personajilor principale îi reușește, cu toată sobrietatea științifică a liniilor. Ilustrativ colorat e apoi prețiosul material documentar care ne înfățișează însemnările și articolele gazetelor franceze ale vremii asupra fenomenelor politice românești ale epocii. Contribuția aceasta se încadrează astfel cu demnitate în bibliografia necesară a revoluției dela jumătatea veacului trecut

Aptitudinile d-lui O. Boitoș ni se par în deajuns de ascuțite spre a încerca o sinteză de istorie culturală de proporții mai îndrăznețe.

Al. Dima

În prag de an nou

Cronicile literare pe care obișnuesc să le publice periodicele la sfârșit de an au fost de data aceasta mai sărace și mai anemice. Poate că numărul operelor ce au văzut

lumina tiparului a fost mai redus în anul expirat, iar perspectivele anului ce vine nu sunt mai promițătoare. Dar faptul acesta nu justifică deprimarea și nelămurita teamă, pentru că el are cauze precise, cauze cari depășesc domeniul fenomenului literar.

Străbătem iarăși o perioadă în care energiile neamului — toate energiile — sunt reclamate de activități cu o finalitate mai pozitivă decât aceea a artei. Vechiul dicționar care ne vorbește de amușirea muzelor în vremuri de război nu este chiar așa de perimat cum li se pare unora. Iar ceea ce este în ordinea firească a lucrurilor nu trebuie să ne supere, nici să ne sperie.

Noi știm că această perioadă de stagnare este în același timp o epocă de gestațiune. Zbuciumul actual al națiunii și opintirea ei eroică, menită să descopere luminișuri nouă în viitor, pregătește cuceriri nouă și pe tărâmul artelor. Așteptăm aceste cuceriri cu toată încrederea.

Mai știm apoi că, chiar în momentul actual, sufletul poezilor — poate al artiștilor în general — vibrează intens pentru sentimente cari sunt ale întregii comunități etnice, dar căror glas nu li se poate da. Avem doruri și dureri pe cari trebuie să le ținem ascunse în fundul inimii, încuete cu șapte lacăte. Oricât ar fi de acoperite însă, ele nu se sting și focul lor străbate în opera poezilor, operă care va ajunge cândva întreagă la lumină, hrănind simțirea și conștiința mulțimii, după porunca celei mai frumoase merriri a artei.

Să reținem cu mulțumire, în această clipă de răsărire, nota de optimism pe care ne-o întinde colțul de țară cel mai de vest: Banatul. Optimismul bănățean are și el cauze precise. Mișcarea literară este acolo îmbelșugată și viața artistică dinamică. Bilanțul literar bănățean pentru anul trecut pare să fie excedentar și anumite perioade cu activitatea întreruptă la un moment dat își anunță reapariția. Asociația profesională a scriitorilor s'a reorganizat și noua conducere a dat o dovadă de pricepere și elan, organizând o interesantă expoziție a cărții și a artelor plastice din Banat.

Aceste note pozitive nu sunt semnificative numai pentru momentul actual. Ele se leagă de eforturi ale trecutului, ceea ce înseamnă că pot îndreptăți și speranțe de viitor. Căci iată ce concluzie trage poetul Petru Sfetca, la capătul unei serii de articole consacrate expoziției de care vorbim: „Avem în Banat, prin ceea ce s'a creat înainte cu secole, cea mai veche și singura tradiție culturală și artistică; prin ceea ce se creează de 20 de 20 ani încoace suntem la înălțime și superiori din punct de vedere literar, artistic și cultural celorlalte neamuri conlocuitoare... Suntem așa de puternici, cum de puternică ne este forța creatoare a sufletului. Și sufletul românesc bănățean l-am văzut manifestat în toată amploarea lui pe panourile și în standurile primei expoziții a Banatului”. („Vestul” din 21 Dec. 1941).

Expoziția dela Timișoara

Dar expoziția bănățeană merită să mai stăruim puțin asupra ei, deși cunoștințele ce le avem despre ea le-am cules numai din presă. A avut un caracter retrospectiv, năzuind anume să înfățișeze întreagă creația artistică și literară din cele două decenii ce s'au scurs dela desrobirea Banatului și a Transilvaniei. Ea ne amintește în felul acesta expoziția organizată de Astra la Cluj, în toamna anului 1939.

Spre deosebire de expoziția Astei, care îmbrățișa numai artele plastice, la Timișoara a fost înfățișată în ace-

lași timp și cartea literară. Însuși sectorul plasticeii a fost lărgit, pentru a cuprinde toate ramurile acestei activități creatoare: deci, pe lângă pictură și sculptură, arhitectura, apoi grafica românească din Banat.

Organizatorii expoziției sunt d-nii Virgil Birou, noul președinte al Asociației Scriitorilor Bănățeni, sculptorul Romul Ladea, directorul Academiei de arte decorative din Timișoara și scriitorul Ion Stoia Udrea, un animator al vieții culturale din Banat.

Înăugurarea expoziției i-a dat prilej d-lui V. Birou să rostească o frumoasă cuvântare, care este o mărturisire de credință și o expunere de program. Pentru gândurile și sentimentele românești pe cari le exprimă, reproducem aici aceste pasagi:

„Un grup de oameni tineri, dar categorici și neînduplecați în hotărârile noastre, am început o luptă. O luptă pentru crearea unui localism sănătos și creator, o luptă de muncă asiduă și de durată, fără zăngănit de arme și fără speranța ca surle și tobe să serbeze victoria; o luptă ale cărei roade noi poate nici nu le vom vedea. Dar o luptă tot atât de dărză și de feroce ca lupta pe care o duc frații pe câmpul de onoare. Pentrucă am socotit că, în timpurile când ei își varsă sângele departe de granițele vechi și strâmte ale țării, înclistați în trântă glorioasă cu un dușman fafiș, datorită noastră, a celor rămași aci, este să lucrăm așa fel ca atunci când ei se vor întoarce și ne vor întreba: — Voi ce ați făcut? să putem sta cu fruntea înălțată și să răspundem:

— Am încercat să desăvârșim fapta voastră de arme. Am încercat să dăm un plus de conținut jertfei voastre; să rezolvăm pe plan spiritual, la granița de Vest a țării, ceea ce ați rezolvat voi prin foc și prin sânge la Răsărit. Am luat pentru aceasta lupta și cu un dușman ascuns, care cu ochi pânditori la granițe șușotește calomniile și vorbe rele din ureche în ureche, pentru că cu glas tare nu mai îndrăznește, și la uneltiri violente am răspuns cu o manifestare curată și categorică, demonstrând că din sol bănățean cultură românească răsare, de o mie de ani, de două mii de ani și de patru mii de ani. Iar sufletele acelora care muncesc prin ateliere și fabrici și sufletele tinerilor care mâine vor veni să ne ia locul, am căutat să le ulem de seva acestei conștiințe, de trăsnicia aestei legături a solului bănățean și a sufletului românesc de aci, arătându-le pilda acelora a căror ființă a fost legată indestructibil de acest colț de țară, a căror viață s'a consumat în lupta pentru el și a căror opere pline de iubirea gliei le puteți vedea în vitrinele și pe panourile de aci”.

Andrei Radu: Din Țara lui Dragoș

Portretul moral al unui sat din Maramureș. Nu în formă de studiu întemeiat pe date statistice și nici prin eseu de pretenții filosofice, ci printr'o sumă de portrete mărunte ale unor liințe caracteristice din viața acelu sat.

Subiectele acestor schițe au fost așa fel alese încât, în ansamblul lor, ele să cuprindă diferitele aspecte ale vieții din sat. Seria începe cu „Învățătorul” și mai târziu vine preotul, deci cărturarii sau păstorii sufletesti. În unele schițe întâlnim gloata celor nevoiași, în altele „Bocotanii” și astfel avem aspectul social. Fiindcă suntem în „Țara lui Dragoș”, nu putea lipsi o sămânță de Ovreu, ca să fie sugerat și aspectul etnic.

De cele mai multe ori aceste portrete nu sunt alese numai pentru pitorescul persoanelor sau pentru anecdota

ca atare care formează substanța schiței, ci ca un prilej pentru a expune credințe și obiceiuri, datini strămoșești legate de anumite praznice ori de alte momente caracteristice ale vieții rurale. Așa se explică prezența folclorului în multe dintre ele. De altfel autorul mărturisește singur în „Precuvântare” — și încă în formă iperbolică — intenția lui de a oglindi „toată (!) această comoară de tradiție și simțire autentic românească” pe care o socotește cu drept cuvânt vrednică de admirație.

Și totuși nu trebuie să ne oprim numai la acest aspect al unei literaturi de semnificații etice. Povestirea este adeseori animată și deșteaptă interes. O undă de sentiment se strecoară uneori, iar alții umor autentic. Sunt câteva schițe în cari valoarea artistică este pe deplin realizată. De multe ori ne aflăm în fața unor motive de mari virtuozități și regretăm că ele nu au fost mai ample prelucrate. Cazul destinului tragic al „Vecinului Dumitru”, temă de mare novelă, în cea mai severă accepțiune a cuvântului.

De aceea nu vom ezita să îndemnăm pe d-l Andrei Radu să stărue și să-și valorifice aptitudinile și în latura lor cu adevărat creatoare, artistică. *Olimpiu Boitoș*

Petre Comarnescu: Virtutele sufletului basarabean

Cu un fin spirit de observație pe care i-l apreciem în întreaga sa operă și cu minuțioase notații de analist, d-l Petre Comarnescu ne înfățișează în „Virtutele sufletului basarabean” — contribuție la numărul omagial închinat Marelui Antonescu de Revista Fundațiilor Regale — trăsăturile caracteristice ale spiritului acestor merti încercați frați ai noștri.

Pornind dela caracteristicile generale, apicabile întregului suflet românesc și concretizate în atitudini în fața vieții, pentru a nu lăsa prezentării sale aerul unei abstracțiuni, în multe feluri interpretabilă, D-sa alege cu grijă apoi tot ceea ce i se pare propriu basarabeanului, creionând cu deosebită perspectivă și obiectivitate cele mai caracteristice note distinctive ale specificului basarabean.

Notația sa în care observă că „în sobrietatea și lipsa de pretenții a traiului lor, țărani noștri sunt toldeana dornici de cunoaștere și, când au prilejul de a umbla prin lume, o fac cu ochii cât mai deschiși și cu o inimă cât mai disponibilă” ne-a adus aminte de aceeași constatare pe care o făcea odinioară Carmen Sylva, mirată de naturaleta și de firescul cu care țărani de-ai noștri, conduși de augusta amfritioană prin sălile de basm ale Castelului Peleş, primeau toată această desfășurare de strălucire înaintea ochilor lor cu o seninătate calmă în care nu se amesteca nici un fel de mirare pentru neobișnuit, parcă o viață întreagă ar fi petrecut în mijlocul acestui decor.

Pline de adevăr și de putere de pătrundere psihologică sunt caracterizările pe care nu ne putem opri de-a le reproduce:

„Curați la suflet, loiali, prietenoși, Basarabenii știu să se lege de ceilalți semenii cu o prietenie desinteresată, discretă, pură, dela suflet la suflet”, sau, mai departe:

„Oamenii aceștia plini de sensibilitate nu uită niciodată binele ce le-ai făcut; așijderea nu uită nici jignirile sau răul. Când sunt jigniți nu ripostează, ci sufăr în tăcere, așa încât firile grosolane îi pot crede nesimțitori sau nepăsători. Dar peste ani de zile, sunt în stare să-și amintească jignirea ce le-ai pricinuit-o. Nu cultivă sentimentul răzbunării. Singura lor reacțiune morală este aceea că jig-

niții nu mai pot iubi sau fi cu adevărat credincioși față de aceia care i-au jignit.”

Trăsătura majoră a sufletului basarabean este, după P. Comarnescu: *credința creștin ortodoxă*.

Cu deosebire semnificativă este constatarea: „E drept că Basarabenii nu gâdesc, nu visează, nu muncesc cu gândul la profit sau rezultate. În fața vieții concrete nu sunt destul de combativi și energici”. Această constatare explică în bună măsură și lipsa unei efective participări a Basarabiei la viața publică românească din ultimele două decenii prin reprezentanți combativi care să se fi ridicat din propriile ei rânduri. Și ca un revers al medaliei, se explică oarecum și lipsa prea mare de interes a centrului față de provincie. Păcatul trebuie corectat tocmai pornind dela astfel de prețioase constatări psihologice. Din acest punct de vedere paginile d-lui P. Comarnescu reprezintă un deosebit interes și au o incontestabilă valoare, care nu trebuie să rămână îngropată între foile unui articol ci se cuvine să fie generatoare de serioase norme de viață pentru Basarabia în cadrul statului național român.

Traian Marcu

Revista revistelor

Revista Fundațiilor Regale (No. 10, Octomvrie 1941).

Despre cântecul poporan, d. D. Caracostea înseamnă în prezentul număr al Revistei Fundațiilor Regale foarte judicioase observații, în legătură mai ales cu funcția omenească și națională a lui, pe cari le opune holărit unui curent critic, deobicei străin de spiritualitatea poporului care a dat naștere acestui cântec, și care curent credea această poezie a fi expresia unei destrămări. Recunoscând, spune d. Caracostea, poeziei o funcțiune omenească și națională totodată, creațiunea nu mai rămâne un searbăd ostrov de contemplație în mijlocul vieții. Dimpotrivă; pornită din viață, prin expresie slujește viața, cum o slujesc cântecele de nuntă, cele de leagăn, doinele, bocetele, colindele, basmele, legendele, baladele, într'un cuvânt toate formele expresiei poporane. În partea cea mai aleasă a creațiilor, poezia împlinește funcțiunea de a fi o cunună a vieții, nu a destrămării.

„Letopiseți”, ciclul de poezii al d. Tudor Argezi, ne roagă parcă să-l citim printre rânduri.

D. Ion Th. Ilea semnează trei poeme cari se par cunoscute, una chiar a fost, sigur, publicată în „Sfarmă Piatră”, numărul de Crăciun 1938, pag. 7.

Deosebit de interesante, mai ales pentru cunoașterea unor anumite aspecte din opera sa poetică, mărturisirile d-lui Ion Minulescu, cuprinse sub titlul „Nu sunt ce par a fi.”

Ceva nou prezintă numărul din Octomvrie prin actele și mărturisirile din război, cari au făcut să rămână pentru alt număr — gol resimțit — notele, deobicei atâtea de vii și de bogate.

Cuget Moldovenesc (an. X, N. 6—7). Verlaine de ieri, de azi, de toldeana, arareori a avut la noi admiratori mai entuziaști ca d. M. Bantaș, care semnează în numărul 6—7 al revistei „Cuget Moldovenesc” un studiu de sinteză a esenței verlainiene. Transcriem câteva rânduri finale: „Adăptată mai ales din izvoarele naționale ale prozei lirice, inspirându-se din poezia franceză populară, catolică, din amintirea aceea adâncă și naivă... poezia lui Verlaine, de formă franceză, este însă de esență umană, pentru că răspunde aspirațiilor tinerimii, — nebună și generoasă ca Verlaine. Simplitatea, sinceritatea înaltă, care merge până la mărturisirea păcatelor, lupta cu sine însuși și pocăința — iată calitățile „bien françaises”, „bien chrétiennes”, „bien humaines” prin cari Verlaine și-a ridicat *monumentum aere perennius* din tina păcatelor și a mizeriilor, ce sânt într'un mod fatal legate de o mână de pământ”. *J. V. Spiridon*

Bibliografie

- Col. Vasile Nădejde:** *Primejdia moscovită și mistunea poporului român.* Tipografia „Lumina” Bacău. 1941.
- E. Lovinescu:** *Aquaforte.* Editura Contemporană (București).
- Dr. Anton Balotă:** *Le problème de la continuité.* Contributions linguistiques. Bucarest, 1941. „Tiparul Universitar”.
- Calendarul Ziarului Tribuna Ardealului** pe anul 1942. Tipografia Națională, Cluj.
- Petru Comarnescu:** *Virtuțile sufletului basarabean.* București 1941. Extras din „Revista Fundațiilor Regale”.
- Grigore Popa:** *Invitații.* Editura „Țara”. Sibiu 1941.
- Ioan Profiriu-Putna:** *Suveranul Bine. II.* Tip. „Gutenberg”, București.
- Gazeta Cărților.** București. Anul XI, Nr. 1—2, 3—4 (Septembrie, Octombrie 1941).
- Biserica și Școala.** Arad. Nr. 49—52 (7—28 Decembrie 1941).
- Vremea.** București. Anul XIII, Nr. 630—632 (7—28 Decembrie 1941).
- Revista Fundațiilor Regale.** București. Anul VIII, Nr. 11—12 (Noembrie—Decembrie 1941).
- Transilvania.** Sibiu. Anul 72, Nr. 9 (Noembrie 1941).
- Claviaturi.** Brașov. Anul I, Nr. 5—6 (Septembrie—Octombrie 1941).
- Cele Trei Crișuri.** București. Anul XXII, Nr. 11—12 (Nov.—Dec. 1941).
- Ardealul.** București. Anul I, Nr. 41—43 (23 Nov.—15 Dec. 1941).
- Licurici.** Giurgiu. Anul I, Nr. 9—12 (Octombrie—Decembrie 1941).
- Școala Românească.** București. Nr. 5. (Noembrie 1941).
- Viața Universitară.** Organ al Universității „Regele Ferdinand I” din Cluj—Sibiu. Anul I, Nr. 1, 2 (Noembrie, Decembrie 1941).
- Carpații.** Sibiu. Anul IX, Nr. 12 (Decembrie 1941).
- Gândirea.** București. Anul XX, Nr. 10 (Decembrie 1941).
- Hrisovul.** Buletinul Școlii de Arhivistică publicat de Prof. Aurelian Sacerdoțeanu, director. Anul I, București 1941.
- Indrumătorul Nostru.** București. Anul I, Noembrie—Decembrie 1941.
- Cultura Creștină.** Blaj. Anul XXI, Nr. 7—9 (Iulie—Septembrie 1941).

După cum am anunțat în nrul trecut, suntem nevoiți să urcăm și noi abonamentul și prețul singuraticelor fascicole.

Dela data de 1 Ianuarie 1942, abonamentul anual al LUCEAFĂRULUI va fi Lei 400.—, pentru autorități și instituții Lei 1200.—, iar prețul unui exemplar Lei 40.—.

Rugăm din nou pe abonații cari nu și-au plătit încă abonamentul pe întâiul an de reparație să binevoiască a-și achita datoria cât mai de grabă, ca să nu fim puși în situația de a le suspenda trimiteria revistei.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

ANUL II, Nr. 1.

Ianuarie 1942.

SUMARUL

Dimitrie Danciu: Când adormise burgul (versuri)	Pag. 1
Lucian Blaga: Sören și marele său cutremur	" 2
Lucian Valea: Carnet de spital (versuri)	" 7
Ioan Râmbu: Un cântec dela Vlădeasa (nuvelă)	" 10
Ecaterina Stănescu-Bera: Sabat (poemă)	" 14
Licu Pop: Clasicismul lui Titu Maiorescu	" 15
Ion I. Vintilă: Rod plâns (versuri)	" 20
George Păun: Cântec în zig-zag (versuri)	" 20
Mircea Bogdan: Lirica lui Cincinat Pavelescu	" 21

TEXTE ȘI SCRISORI

Șt. Manciulea: Din legăturile lui Al. Papiu Ilarian cu Blajul (II)	" 24
--	------

GÂND ȘI FAPTĂ

Grigorie T. Marcu: Slovă românească de peste hotare	" 30
---	------

CRONICI

Damian Silvestru: E. Lovinescu: Aquarela	" 32
Ion Covrig Nonea: Individ și destin de veac	" 33
Nicolae Albu: Dr. Lucian Bologa: Georg Kerschensteiner și actualitatea ideilor sale pedagogice	" 34
Vasile Gionea: Din lirica modernă	" 35

INSEMĂRI ȘI RECENZII

Sandu Frumușianu: Șoapte (Victor Papilian); Contribuțiile d-lui Olimpiu Boitoș (Al. Dima); În prag de an nou; Expoziția dela Timișoara; Andrei Radu: Din Țara lui Dragoș (Olimpiu Boitoș); Petre Comarnescu: Virtuțile sufletului basarabean (Traian Marcu); Revista revistelor (I. V. Spiridon).